

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XL. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1927

9-10. SZÁM

FOLYÓIRATA

NOVEMBER

Szerkesztőség, hová a lap szellemi részét illető minden közlemény küldendő, Budapest, I. Avar-utca 15. III. 7.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:
MOLNÁR OSZKÁR

Tagsági vagy előfizetési díj tanévenként 8 pengő. Az egyesülettel és lappal kapcsolatos minden befizetés, reklamáció *Pócsa József* egyesületi pénztáros címére (Bpest, V. Hold-utca 16. IV. 54.) küldendő. — Hírdetések megegyezés szerint.

Tervek, kérések.

Nem szorul bizonyításra, hogy az egyesületi életnek a tervszerűen szerkesztett és lehető sűrűn megjelenő közlöny a legfőbb tényezője. Ez viszi szét a híreket, tájékoztat a központban folyó tevékenységről, a vezetők célkitűzéseiről s erőfeszítéseiről. Ez tömöríti s kari öntudatban egyesíti a központon kívül s a perifériákon elszórtan dolgozó tagokat. A közösség szellemi és anyagi érdekeit szolgáló problémákat vet fel, megvitát s egyengeti az utat azok konkrét megvalósításához. Ilyen szerepet igyekszik betölteni a mi egyesületi életünkben a *Magyar Tanítóképző*. Egyesületünk vezetősége ezért mindent megtesz folyóiratunk további fejlesztésére. A közelmult szomorú éveinek 3-4 ivnyi terjedelmét ez évben már 12 ivre sikerült növelnünk. Az a tervünk, hogy a jövő évben a *Magyar Tanítóképző* legalább 15 ivnyi terjedelemben jusson az olvasók kezébe. Másodszor a szöveg mellett a képanyagot is fokozni akarjuk. Ezzel a komoly tartalmú folyóiratok új fajtáját, az illusztrált tud. folyóiratot törekszünk megteremteni. Harmadszor a jövő évtől kezdve a *Magyar Tanítóképző*-t színes borítékban tervezzük megjelentetni.

Mindenki tudja, hogy az egyesületi kiadások fedezésére s így elsősorban lapunk költségeinek biztosítására a befolyt tagsági díjak szolgálnak. Most jelzett terveinket tehát csak abban az esetben tudjuk megvalósítani, ha egyesületünk minden tagja pontosan eleget tesz vállalt kötelezettségének. Örven-detes és erkölcsi szempontból is értékes jelenség, hogy tagjaink mind intenzívebben érzik, hogy kari, szociális köteleességeik is vannak, ami egyebek mellett a tagsági díjak pontosabb beküldésében is kifejezésre jut. Az egyesülettel szemben vállalt kötelezettségek teljesítésében azonban még nem értük el azt a fokot, amelyet már fokozni nem kell s nem lehet. Ne vegye senki zaklatásnak, hogy a hátrálékos tartozásokat postai megbízás útján törekszünk begyűjteni. A közoktatási kormányt is kérni fogjuk, hogy egyesületünk évi segélyét felemelje s törekedni fogunk arra is, hogy mi is kapjunk, amint a testvéregyesületek kaptak, a nagy könyvkiadócégektől kultúrintézményeink istápolására adományokat. Azonban az áldozatkészségnek és a kari köteleesség-teljesítésnek elsősorban tőlünk kell kiindulnia. A tanítóképző-intézetek annyira megfogytak, a tanítóképzői tanárság létszáma annyira apadt, hogy lapunk évi 15 ivre emelése csak áldozatkészséggel, minden erőforrás okszerű kihasználásával, mindnyájunk kollektív akarásával valósítható meg. Egyeseknek és intézeteknek mindent meg kellene tenniük, ami a közösség javára szolgál,

ami egyesületi törekvéseinket előbbre viszi. Az intézetek által rendezett ünnepek tiszta jövedelméből egy részt egyesületi célokra kellene áldozni. A világháború előtt minden intézet előfizetett a *Magyar Tanítóképző*-re is. Azt hisszük, ennek is elérkezett az ideje. De az ifjúsági önképzőkörök számára rendelt lapok közé is fel lehetne venni a *Magyar Tanítóképző*-t. Hiszen közlőnyünk foglalkozik a népoktatási és az általános pedagógiával is. Tartalma komoly s van némi sulya is a magyar ped. irodalomban, tehát az ifjúságnak csak épülésére szolgálhat. Talán az sem baj, ha az ifjúság látja, hogy tanárai komoly irodalmi téren is értékes munkát fejtenek ki. Azt hisszük, hogy a felső osztályok tanulóinak figyelmét külön is fel lehetne hívni folyóiratunkra s előfizetők toborzásával is elő kellene mozdítani a közös ügyet.

Az anyagiak mellett lapunk szellemi támogatásra is szorul. A munkatársak tábora, különösen az utóbbi években, lényegesen megnőtt ugyan, de újabb munkatársak bekapcsolódása, ötletek felvetése, objektív és jóindulatú kritika, megvalósítható kívánságok hangoztatása — fokozhatná folyóiratunk színvonalát, frissességét és sokoldalúságát. Különösen hírrovatunk nem építhető ki a közösség hozzájárulása nélkül. Szerkesztőnk nem kímél sem időt, sem fáradságot, egész lelkesedésével rajta van, hogy közlőnyünk nivelóját állandóan biztosítsa. De mégis csak egy ember, akinek erejét felfokozza, lelkesedését éleszti az, ha fáradozásai, törekvései visszhangot keltenek és a közösség hatóság segítségére találhatnak!

PEDAGÓGIA.

Az olvasás tanítása és az ábécéskönyvek.

— Befejező közlemény.*) —

II.

Tekintsük át most már a kiállítás ábécéskönyveit, melyeknek száma több százra rúgott.

Nem minden nemzet volt képviselve. A résztvevő népek közül is többen csak egész hiányos képet mutattak ábécés könyveik jelen állapotáról.

A különböző nyelvek és népek rendjén haladva vessünk egy futó pillantást legelőször a román nyelvű ábécékre s lapozzuk végig a köztük vezető helyet elfoglaló francia ábécéket.

Aránylag igen kevés francia ábéce volt kiállítva. Ezeket jellemezte a sok, néha tulságosan sok, finom kivitelű színtelen kép, melyek tárgyakat rendszerint a felnőttek társas életéből és a természetből merítették. A kiállításnak Franciaországból származó hat könyve közül csak egy (olvasókönyv) tartalmazott színes képeket is. Az egyik, jelenleg 23. kiadásban forgó ábéce (*Syllabaire langlois*) nyomtatott és írott magánhangzókkal kezdődik. A magánhangzókat először p-vel, majd a többi mássalhangzókkal kapcsolja s mihelyt lehet, értelmes szavakra tér át. Egy másik, szintén elterjedt ábéce (a Damiani-féle) a munkaiskola módszerével dolgozik. A betűket megcsináltatja zsinórból, kirakatja kövecskéből és pálcákból, kiformáltatja agyagból és a betűk képé-

*) Az előző közlemény lapunk 6. számában jelent meg.

nek megrögzítésében fölhasználja a gyermek újjait is, amennyiben több betűformát a kéz újjaival alkotott meg.

Svájc francianyelvű részében bevezetett ábécék már többnyire színes képekkel vannak ellátva, de ezek is mind írott kisbetűkkel és értelmetlen szavakkal, illetve szótagokkal kezdődnek s elsősorban a tiszta kiejtés elsajátítására törekcsenek. A hivatalos genfi ábécé fonetikai alapon épül föl. Nagy szerepet játszik benne az egyes hangok egymás között való változatos kapcsolása. Ez a munka kitünik a genfi életből vett, a gyermek érdeklődésének és nyelvi fejlődésének megfelelően feldolgozott kedves olvasmányaival. A Fribourgbn használatos ábécé („Mon Syllabaire“) meglepően finom papírosra van nyomtatva.

Svájc délkeleti részén elterülő Grison kantonban a rétoromán nyelvet beszélik. E kanton ábécéi szegényes külsejükkel vonták magukra a figyelmet. Csak egyben (Fibla romantsche) volt színes kép is. Az „Engadina bassa“ c. könyv kizárólag írott betűs szövegből állt.

Olasz nyelvű ábécék kis számban fordultak elő. Magát Olaszországot két ábécé képviselte. Az egyik kis és nagy írott és nagy nyomtatott betűkkel indult meg egyszerre, a másik a nagy írott és nyomtatott betűket utoljára vette. Mindkét könyvnek csak színtelen képei voltak, miként a svájci Tessin kanton Locarnoban nyomtatott olasz nyelvű ábécéjének.

Spanyol és portugál ábécék hiányoztak.

Oláhországot egy 1884-ből származó, durva papírosra nyomott, teljesen elavult ábécé mutatta be.

Egészen kétségtelen, hogy kivitelben és pedagógiai felépítésben az összes ábécék közt a legnagyobb mennyiségben szereplő német nyelvű ábécéket illette meg az elsőség.

Már a svájci németnyelvű kantonok könyvei is magukon viselték a modern gyermektanulmányi gondolkozás nyomát s általában nagyobb gondal készültek, mint más nyelvű kanton-társaik ábécéi, amennyiben többnyire jó minőségű papírosan élénkszíni és művészi kivitelű képekkel voltak díszítve. Az „Argauer Fibel“ (1911-ből) például elejétől végig színes képekkel volt teli. Érdekes, hogy ebben a könyvben csak írott betűk fordultak elő. Egy másik, szép, színes képekkel illusztrált ábécében („Mein erstes Lesebuch“. Im Auftrage des Erziehungsrates) az írott betűk után a nyomtatottak következtek. De az appenzelli ábécéskönyvben ismét csak írott betűs szövegek szerepeltek egyszerű rajzokkal. A színes képekkel ellátott „Bündner Fibel“ (1921-ből) csak a legvégén közöl nyomtatott betűket is. A kiállított baseli ábécé nem német, hanem az általunk is használt írott betűformákkal indul meg. Az írott kisbetűket a nyomtatott (latin) kisbetűk, majd az írott és nyomtatott nagy betűk követik benne. Szép kivitelű, a gyermek életéből vett színes képei végül elszíntelenednek. Az 1925-ben Zürichben készült „Komm, lies“ c. ábécé kezdettől fogva értelmes és összefüggő (nyomtatott kis, majd nagybetűs) szöveget ad. Egymástól különálló lapjait egyik oldalon szép, színes fejlécek koszorúzzák. Ezek alatt van a megkapóan elmondott rövidebb vagy hosszabb szöveg, mely a képek cselekményének magyarázata. A lapok másik felét számtalan kép díszíti. A „Zürcher Fibel“ tíz két-két íves kis, kedvesen illusztrált füzetből van összeállítva. Az egyes füzetek (Aus dem Märchenland, Prinzessin Sonnenstrahl, Graupelchen, Mutili, Unser Hansi, stb.) meséket és

a gyermek életéből választott elbeszéléseket ölelnék föl. Az ábécét a zürichi kanton tanítóegyesülete adta ki. A Bernben nyomtatott „Es war einmal“ c. könyv ismét csak írott kisbetűket használ mindvégig. Az elsorolt ábécéken kívül még Solothurn, St. Gallen, Turgau és más kantonok is szerepeltek egy-egy ábécével, de ezek nem mutattak semmi újat sem módszerben, sem kiállításban. St. Gallen kanton „Mein erstes Schulbuchlein“ c. könyvében meglepő volt az igen apró írott német kisbetűk alkalmazása. Szerzője úgy látszik nem gondolt arra, hogy a betűk nagysága hatással van a gyermek szemére.

A kiállítás legtöbb ábécéje Németországból származott. Ezek közül itt csak a legfeltűnőbbekkel és legmodernebbekkel foglalkozom.

A „Gute Freunde“ (Südwestfälisches Gebirgsland) c. nyomtatott nagy betűkkel kezdődő mű olyan betűtípusokat használ, mint amilyenekkel a legújabb „Kalász“-féle ábécében találkozunk. Tele van a gyermek életéből és a gyermek mesevilágából való derűs, gyakran a komikumba hajló színes, művészi képekkel. Minden él, mosolyog és kacag benne. Talán egy könyvből se áradt ki ennyi vidámság. Írott betűk csak a könyv végén fordulnak elő. Hasonló kivitelű munka a Caspari-Fibel (Lahr in Baden), mely írott betűket nem is vesz föl. O. Zimmermann „Ele melemu“ c. 1924-ben megjelent műve (Ein lustiges Bilder- und Geschichtenbuch für Kinder die gerne lesen wollen) indulatszavakból indult ki s ezeket sikerült színes képekkel illusztrálja. A hosszabb szavakban a szótagok kissé szét vannak választva, de kötőjel nélkül. A képek tárgyai: cirkusz, körhinta, körtánc, lovackázás, baromfiak etetése, különböző gyermekjátékok, stb. Egy csomó hasonló jellegű, 1924—25-ben szerkesztett ábécé volt még a kiállításon (Seefibel, Harzfibel, Weserfibel, Hinsafibel, stb.) Markert—Sander „Mein erstes Lesebuch“ (Nürnberg) c. meseképekkel és gyermekrajzokkal bővelkedő könyvének betűi középső helyet foglalnak el az írott és nyomtatott betűk között s hasonlítanak a Kicsinyek Házában használatos, könnyen rajzolható, formás betűkhöz. Göbelbecker Vorfibelje szintén indulatszavakkal kezdődik s olyan betűtípusokat alkalmaz, mint a „Gute Freunde“ s több más ábécé. Comenius Fibel-je tele van olyan rajzokkal és munkákkal (pálcikákkal kirakható alakokkal, színezési mintákkal, stb.), amiket a gyermek is megcsinálhat. Ebben a könyvben csak az írott betűk után következnek a nyomtatottak. A képek alatt a hozzájuk kapcsolódó elbeszélések foglalnak helyet. Hasonló kivitelű Göbelbecker „Jugendlust“ c. könyve is. F. Hirt „Fibel für die Arbeitsschule“ c. művében a lapokat kezdetben csak színes képek töltik be: építő, babájukkal s a homokban játszó gyermekeket, Piroskát és a farkast, Jancsi és Juliskát ábrázoló képek. Ezután, ugyancsak képekkel kapcsolatban, indulat és hangutánzó szavak következnek. Az első képen fiúk lányokat öntöznek meg s az utóbbiak sikoltva „I“-t hallatnak. A második képen esik az eső s alatta nyomtatott nagy és kis „u“ van, mint a kellemetlen meglepetés hangja. A harmadikon egy gyermek elesik s alatta a szánakozást kifejező O. A következő kép hőembert állító gyermekeket ábrázol s alatta: Hu, Hi, azaz a fázó kézbe fújás hangjainak betűi láthatók. A szerző nagyobb betűkről fokozatosan kisebbekre tér át s a nagy nyomtatott betűk mellett közli a hozzájuk hasonló alakú nyomtatott kis betűket is. Hasonló rendszer szerint készült W. Brinkmann „Fibel für die Grundschule“ (1926) c. műve. A „Der bunte Baum“ (Die

Dresdner Fibel, I. Teil, Leipzig) c. ábécé szintén különálló lapokból áll. A lapokon színes képek, ezek alatt egyes betűk, illetve indulatszavak. Az első képen egy húsvéti nyulacska szalad el a bokor tövében hagyott tojásoktól. Egy kis leány látva a szép húsvéti tojásokat fölkiált: A! A lap hátsó felén olyan tárgyak képei láthatók, amelyeknek nevében az A betű fordul elő (Apfel, Wagner, stb.). A következő képen egy felkötött állú kisiú O-t mond a szobájába benéző holdra. És a hasonló módon kigondolt képekkel kapcsolatban az egyes betűk a következő sorrendben lépnek föl: U, I, E, M, S, R, L, F, EI, AV, W, N, TH, SCH, Z, D, T, B, P, K, G, V, Ä, ÖU, AU, EV, CH, Y, CK. Az M-től kezdve ismert szavak, majd egyszerű szövegek kapcsolódnak a színes képekhez. A színes pasztell-képekkel díszített Roland-Fibel (für die Bremer Jugend, von E. M. Scheessel u. Th. Hermann, 1923.) nagyjában hasonló módon jár el. Jellemző a könyvre, hogy nagyon hamar vesz föl versikéket s hogy a versek mellett csak igen kis helyre szorulnak benne a prózai olvasmányok. Csak a végén található írott és gótbetűs olvasmány.

Az eddigiektől a betűismertetésben eltér H. Brückl „Mein Buch zum Anschauen, Zeichnen, Schreiben, Lesen und Zahlen“ c. munkája, melyet a müncheni kísérleti iskolában dolgozott ki és más iskolában kipróbált. A betűalakokat megfelelő tárgyak alakjával hozza kapcsolatba.

A katolikus tanítóegyesület szerkesztésében megjelent „Kinderheimat“ c. könyv vallásos tárgyú képeken (Mária a kisded Jézussal, a betlehemi istálló, a szent család, stb.) kívül primitív kivitelű s komikus hatást kereső rajzokkal volt teleszórva.

Néhány osztrák ábécé is szerepelt a kiállításon. Ezek megkapó színes képekkel, vidám szövegükkel és izléses kiállításukkal váltak ki, lényegben azonban nem különböztek az egészen modern jobb német ábécéktől.

Német ábécéhez terjedelmes vezérkönyv csatlakozott. Az egyik legjobb német ábécéhez készült vezérkönyv megokolja, hogy mért kell az olvasás tanítását nagy nyomtatott betűkkel kezdeni. Szerinte nem azért, mert ez a rend felel meg a fejlődési (biogenetikai) törvénynek — az európai írás kialakulásának kezdetén ugyanis a római (latin) nagy nyomtatott betűket találjuk s innen a karolingi kis betűkön, majd a renaissance-kori kurzív írásra át a német fraktúr és a mi folyó írásunkhoz vezet a fejlődés — hanem, mert a nyomtatott betűk szépek, egyszerűek, a gyermeket megragadják (erre Fröbel is rámutatott) s ami fő: a legkönnyebben alkothatók meg pálcikával vagy más eszközzel és anyaggal (kavics, agyag, stb.) és könnyen rajzolhatók le, kiindulva a különböző tárgyakra a betűkhöz hasonló alakjából. Már Pestalozzi hangsúlyozza, hogy az írás nem elemi tevékenység. Megelőzi a kirakás, a formálás, a rajzolás és a színezés.

A vezérkönyv szerint az ábécét nem torz és esetlen rajzokkal, hanem gyermekhez mért derűs és melegséget sugárzó művészettel kell illusztrálni. A könyv szövege bájos, gyermekies legyen. A vezérkönyv ábécéje olvasmányainak és képeinek tárgyát a következő körökből meríti: 1. Otthon az anya mellett. 2. Barátaink az állatok közül. 3. Gyermekjátékok. 4. Az erdőben. 5. A mezőn. 6. A konyhában és pincében. 7. Falusi utca. 8. Ősszel. 9. A gyermeknek kedves látványosságok. 10. Karácsony. 11. Télen. 12. Reggeltől estéig. 13. Tavasszal. 14. Egyszerű történetek és mesék.

A német nyelvű ábécék szemléje után a még hátralevő egyes nemze-

teknek a kiállításon található könyveivel sokkal hamarabb végezhetünk; egyrészt azért, mert aránylag kevés példányban voltak képviselve, másrészt azért, mert elvileg újat nem nyújtottak.

A kiállítás angol része az Északamerikai Egyesült Államokban használt s már ismertetett módszeren kívül csupán néhány olvasókönyvet mutatott be.

A Skandináv-félsziget négy norvég s egy svéd ábécével szerepelt. Az első norvég ábéce hangutánzással és indulatszavakkal teszi meg első lépéseit és kezdetben megfelelő tárgyú színes képek segítségével kis írott és nyomtatott betűket ismertet. A második szintén kis írott és nyomtatott betűkkel indul meg és értelmetlen hangkapcsolatokat vesz föl, mint általában a régebbi ábécék. A harmadik eleinte csak egyes kis betűket ad s ezek fölé megfelelő tárgyú színes képeket helyez. Az egyik kép pl. labdázó gyermekeket ábrázol s alatta a „b“ betű van, a labda nevének kezdőbetűje. A negyedik könyv volt a legmodernebb. Ez a gyermek világából merített színes és színezni való képekkel, továbbá nagy nyomtatott betűkkel kezdődik. A 2—3 szótagból álló kezdő szavak mind rájuk illő képekkel kapcsolódnak. Írott betűk nem is fordulnak elő ebben az ábécében. A svéd ábécé szintelen képeket, kis írott és nyomtatott betűket és ilyenekből összeállított szavakat tartalmaz kezdetben.

A flammand és holland könyvek az ismert régi csapásban mozogtak. Kis írott, vagy nyomtatott betűkkel kezdődtek. Némelyikük kis mértékben színes képekkel is el volt látva.

Volt egy meglehetősen silány papírosu, egyszerű rajzokkal illusztrált új görög ábéce is. Hozzá nem értő emberek kezéből került ki, miként a kiállítást velem néző társam, az alexandriai görög gimnázium egyik tanára megjegyezte.

A szláv nyelvű országokat csak Oroszország és Csehország képviselték. Az orosz ábécék között szerepelt Tolsztojnak 1874-ben a Jasznaja Polianában felállított iskolája számára írt ábécéje is. Ebben Tolsztoj a nép kiejtésén alapuló helyesírást honosította meg, melyet később a szovjet elfogadott és tökéletesített. A durva papírosu könyvet az ábécé egyes betűivel kezdődő tárgyak egyszerű rajzai élelénkítik. Második részében közmondások, találós kérdések és az orosz nép életéből vett kisebb történetek sorakoznak. Tolsztoj ábécéjét 1921-ben Párisban újra kiadták az orosz emigránsok gyermekeinek használatára.

A kiállított szovjet-ábécék siralmas és szinte ijesztő hatást tettek a szemlélőre. A legolcsóbb és legközönségesebb falusi kalendáriumokhoz hasonlítottak papírosaikban és képeikben. A német és egyéb ábécék mosolygó világából, szürke, nyomasztó és vigasztalan ég alá került az ember a kiállítás termében a szovjet könyvekkel befödött asztal előtt. Az egyik szovjet-ábécé felnőt autodidakták számára készült a lengyel Promyk (1907) rendszere nyomán. Promyk vetített képekkel tanította olvasni az analfabéta munkásokat. Az ábécé egytuttal propaganda irat is az analfabetizmus ellen. Lenin képén kívül tele volt idézetekkel a vörös vezérek beszédéből. Volt egy csomó olyan ábéce is, amelyekkel valamikor az írni és olvasni nem tudó hadifoglyokat látták el s amelyekben szintelen képek állottak a betűk mellett, ezek nevének megrögzítése végett.

A szovjet-ábécékben Lenin képe, a cseh ábécékben Masaryk képe

díszlett az első lapon. Ezzel elkülönültek az összes európai ábécétől. Egyetlen egy más ábécében sem fordult elő ugyanis politikai személy képe.

A kiállított három csehnyelvű könyv közül kivált a „Poupata“ című, mely csupa színes, vidám és megkapó képekkel, továbbá pálcikából kirakható alakok rajzaival volt tele. Két ábéce kezdődött nagy nyomtatott betűkkel. Az egyikben írott betű nem is volt található. Egész kétségtelenül látszott rajtuk a német hatás.

Lengyel ábéce nem volt. Ellenben aránylag sok ábéce került ki Oroszországot északon és északnyugaton szegélyező kis államokból. Legtöbb (5) ábécével szerepeltek a finnek. Ábécéik közül legjobbnak látszott az 1925-ben készült, „Uusi Aapinen“ (Au Kusti Salo) címet viselő könyv. Nagy nyomtatott betűkkel kezdődik. A kis nyomtatott betűk közül azok az elsők, amelyeknek alakja legközelebb áll a már ismert nagy nyomtatott betűk alakjához. A betűknek különböző anyagból előállított alakjai is be voltak benne rajzolva.

Az észti könyvek közül kettő egészen modernnek látszott. Német hatásra mutattak. Az egyik a gyermek életéből való színes képekkel volt díszítve, nagy nyomtatott betűkkel és indulatszavakkal kezdődött.

Lettországnak négy ábécéje volt jelen. Az egyikben a magyar fonómimikához hasonló eljáráshoz fűződik a betűk ismertetése. Egy másikban minden új betű egy-egy mese keretében volt beállítva. Volt olyan könyv is, mely a betűket megfelelő nevű tárgyak alakjaival hozta kapcsolatba. Ez utóbbi tele volt képekkel és játékos rajzokkal.

Érdekes volt látni mint tükröződött az ábécékben az illető országok földje, levegője, az északi népek élete, jelleme, anélkül, hogy a könyvek szerzői törekedtek volna ezeknek kifejezésére.

Magyar nyelvű ábéce csak kettő volt a kiállításon: a „Betűország“ és egy felvidéki ábéce, a Kurinsky—Osztényi-féle ábéce és olvasókönyv magyar tannyelvű népiskolák I. osztálya számára. Rajzokkal ellátta Ivány. Kiadta az állami kiadóhivatal Prágában. A „Betűország“ mellett jól festettek volna a szépen kiállított legújabb magyar ábécék. Ezek együttese világosan mutatta volna, hogy ábécés könyveinkkel a legelőrehaladottabb nemzetek közt van a helyünk.

A megszállott területen, a rablóország szájaizének és mentalitásának megfelelően készített ábéce természetesen különösen megragadhatta a kiállítás magyar látogatójának figyelmét. „Vajjon milyen hazugságokat és rágalmatokat csöpögtetnek a brutálisan elszakított magyar testvérek apró gyermekeinek fogékony lelkébe?“ — vetődött föl bennem. Előzően olvastam ugyanis Rignano szerkesztésében Olaszországban megjelenő „Scientia“ című folyóirat 1918. évi egyik számában Benes Edének, a mostani cseh külügyminiszternek tollából — ki akkor még a prágai cseh egyetem magántanárának nevezte magát — hogy a magyarok tizenegymillió csehszlovákot tartanak rabságban. Egészen természetes volt tehát az előbbi kérdésem és föltevéssem. Ha a csehszlovák köztársaságnak ilyen tudományos hiteli és erkölcsü alapítói és pillérei vannak, ha annak egyik legelőkelőbb szellemi fáklyavivője ilyen vakmerő valótlanúságot mer írni magasszemponútú idegen tudományos folyóiratban, akkor mit nyomtathatnak a magyarság megtevesztésére és megmételvezésére otthon készült könyvekben?!

Az előttünk fekvő ábéce azonban, amennyire gyors átfogatás után

meg lehet ítélni, mérsékelt az új helyzet dicsőítésében, de az anyaországhoz való ragaszkodás kimutatásában is. Lehet, hogy a szerzők magyarérzelmiék, de kénytelenek voltak alkalmazkodni a körülményekhez; nem lehetetlen azonban az sem, hogy irántunk való ellenszenvüket és a rablók iránti loyaltásukat fékezniök kellett, hogy művüket elfogadhatóvá tegyék azok számára, akiknek szánták.

A könyv első illusztrációja, miként a többi cseh ábécéé, a csehszlovák köztársaság elnökének egész lapot elfoglaló arcképe. Papirosa gyenge, képei szintelenek. Kiállításban tehát messze mögötte marad a legújabb cseh nyelvű ábécéknek. De hát a prágai állami nyomda nem azért áll fönn, hogy el-kényesztesse a magyar gyermekeket. Vigasztalódjunk: az ugyanott készült ruthén ábécé még szegényebb ruházatú. A magyar ábécé módszerében semmi újat sem mutat. Írott és nyomtatott kis betűkkel indul meg. Olvasmányi részéből álljon itt két jellemző szemelvény: egy prózai szöveg és egy vers. Az előző így szól:

„Október hónap huszonnyolcadika (t. i. 1918 okt. 28.-a) nevezetes nap. Nemzeti ünnepeket tartunk, mert e napon lett vége a hosszú világháborúnak. Örült minden ember, hogy nincs tovább vérontás, mely nem méltó az emberekhez. Legjobban örültek a felszabadított népek, akiknek száz esztendőn át nem volt szabadságuk. Nem volt szabad még anyanyelvükön tanulniok se. Így voltak a szlovákok is. Egészen másként van ma. Minden gyermek a maga nyelvén tanul. A szlovákok szlovákul, a magyarok magyarul, a németek németül.“

A vers címe: „A kis honfi.“ A következőképpen hangzik:

Magyar anyától születtem,
Magyar az anyanyelvem:
De azért jó honfi vagyok,
Szlovákul is tanulगतok.

Szlovenszko hazám szeretem,
Ez táplál és nevel engem.
Érte élek, érte vagyok
S érte, ha kell, meg is halok.

*

Ha végezetül össze akarjuk foglalni a kiállításon szerzett tapasztalásokat és irányelveket próbálunk megjelölni a hatéves gyermek szellemi fejlettségéhez mért és az ő érdeklődésének megfelelő, kedvvel forgatott ábécéskönyv szerkesztésére vonatkozóan, akkor a következőket állapíthatjuk meg:

Az ábécét, hogy az az olvasási kedvet fölkeltse, ébrentartsa és erősítse, az első laptól az utolsóig a szöveghez hűen simuló, naiv és derűs képekkel kell benépesíteni. A gyermeket ugyanis a szöveg csak annyiban érdekli, amennyiben kíváncsiságát felszító, jól érthető kép fűződik hozzá. Nem szabad elfelejteni, hogy még 14—16 éves korban, sőt gyakran később is, (gondoljunk vissza gyermek- és ifjúkorunkra!) az a könyv látszik értékesebbnek, olvasásra ingerlőbbnek, amelyikben több kép található.

A színes kép jobban tetszik a gyermeknek, főképpen a kisebbnek,

mint a szintelen.*) Általánosan tapasztalható, hogy 4—5 éves kortól kezdve mennyire szereti kiszínezni a gyermek a szintelen képeket. Utóbbi esetben természetesen nem annyira az eredmény, mint inkább maga a színezés táplálja az élvezetet.

Kedvesebbek azok a képek, melyek a gyermek élményköréből vett jeleneteket ábrázolnak. Mivel a jó ábécé szövegének elejétől végig alkalmazásukra kell a gyermek érzés és gondolkodás módjához, meg kell világítani, ennek a szövegnek megfelelően kiválasztott és kidolgozott képeknek kell benne helyet foglalniok.

Nagy vonzóerőt gyakorol az az ábécéskönyv, mely felöleli a gyermek életének legkedvesebb jeleneteit: a leggyakoribb őszijátékokat (sárkányeresztést, stb.), az ajándékokat hozó Mikulást, a betlehemi jászolt, a karácsonyt, a kedvelt téli játékokat és foglalkozásokat (szánkázást, hógolyózást, hóember készítmést, korcsolyázást, stb.) a legállandóbb tavaszi és nyári (fiús és lányos) játékokat (lovacsázást, katonásdít, virágszedést és csokorkötést, kertgondozást, állatetetést, babajátékot, kocsikázást, stb.), kedves családi ünnepeket (születés- és névnap jelenetet), a gyermeket leginkább érdeklő látványosságokat (vásárt, búcsút, cirkuszt, stb.) s végül megkapó jeleneteket a legismertebb mesékből és az iskolai életből. Az elsoroltak, teljességre való törekvés nélkül csupán azokat a köröket jelölik meg, amelyekből első sorban választhatjuk az ábécék illusztrációinak tárgyait. (Nem volna érdektelen széleskörű kísérleti megvilágítása annak, hogy a gyermek életéből merített, hasonló kivitelű képek közül mely tárgyakat kedvelik különösen a nagyjában egykoru gyermekek). Alig szükséges megemlíteni, hogy 6—7 éves korban a néma tájképek általában még hidegen hagyják a gyermeket, ki mesét, történetet keres a képekben is.

Igen fontos a képek kidolgozása. Míg a kisgyermek megelégszik nagyvonalú rajzokkal, színes árnyékképekkel, addig az iskolás gyermek már nagy figyelemmel van a részletekre. Az ábécéskönyv képeinek tehát részleteseknek és finoman kidolgozottaknak kell lenniök és semmit sem szabad elhanyagolniok. Különösen lényeges az alakok arckifejezése, amely elsősorban ragadja meg a gyermeket. Belőle olvas és következtet az illető alak jellemére, érzületére vonatkozóan. Neki az jó, aki barátságos arcot mutat, aki mosolyog. És csak ilyenekkel kíván találkozni. Éppen ezért a képek alakjainak kifejezése megnyerő és hű legyen. Ellenszenves, ijesztő és visszataszító alakok a gyermeknek kedves ábécében nem fordulhatnak elő. Torzító rajzok és karikatúrák nem mosolyt, hanem inkább megbotránkozást és ellenszenvet keltenek a gyermekben. Az ábécék képeit készítő művészek tehát inkább eszményítsenek, mint a kevésbé szép valósághoz tapadjanak, vagy torzítsanak.

A szövegnek, mint már szó volt róla, a gyermek érdeklődéséhez, szellemi fejlettségéhez mértnek kell lennie. Amennyire fontosak a képek tárgyai, épp annyira fontosak a szövegek tárgyai is, melyeknek mind a legmélyebben kell érinteniök a gyermeket, mikor arról van szó, hogy vele az olvasást megszerettessük. Az ábécés könyvek szövegeinek olyanoknak kell

*) Cramausse azt tapasztalta, hogy a színes képek jobban tetszenek ugyan, de felületesebb hatást gyakorolnak a gyermekekre. Ezeknek ugyanis általában kevesebb mondanivalójuk van a színes képekről, mint a szintelenekekről. (*Le premier èveil intellectuel de l'enfant*. Paris, 1911, II. kiad. 39. l.)

lenniök, hogy azokat a gyermek a tanító minden magyarázata nélkül egészen könnyen megérthesse és élvezhesse. Az izgató tárgy azonban igazán érdekessé csak a megfelelő feldolgozás által válik. Nyilvánvaló, hogy az olvasnivaló történetet röviden és megkapóan kell megszerkeszteni és a kidolgozásban alkalmazkodni kell a gyermek értett szókincséhez, nyelvi megértési képességéhez, mely még igen távol van hatéves korban a teljes kifejelettségtől. Nagyon kevés tartalmas szava van a gyermeknek az idő- és rokonsági viszonyok, lelki folyamatok és erkölcsi tulajdonságok megjelölésére; éppen ezért nagy gondnal kell eljárniok az ábécék szerzőinek az ilyen szavak alkalmazásában.*) Nem érti a gyermek sem az átvitt értelmű, sem a jelképes mondásokat s így különösen nem a közmondásokat (Szegény ember szándékát boldog Isten bírja. Lassan járj, tovább érsz. Ki korán kel, aranyat lel, stb.). Ilyenek tehát nem szerepelhetnek gyermekhez mért ábécékben, hanem csupán a gyermek helyes viselkedésére vonatkozó egyszerű szólások és mondások foglalhatnak helyet bennük megfelelő kapcsolatban.

A legmodernebb ábécék nem ismerik a régebbi ábécék kezdetén gyakori értelmetlen betűkapcsolatokat. Bennük csak értelmes szöveget találunk kezdettől végig. Az értelmetlen hangkapcsoló gyakorlatokat azért kerüljük, mert a szerzőik tisztában vannak azzal, hogy céltüvesztett dolog gépies, unalmas és hozzá meg teljesen fölösleges gyakorlatokkal kezdeni az olvasás tanítását, mikor azt akarjuk éreztetni a gyermekkel, hogy milyen nagy élvezet forrása az olvasnítudás.

Több legújabb német ábécé indulatszavakkal kezd, hogy mindjárt értelmes egységekkel dolgozzék, vagy talán azért, mert a gyermek beszédének fejlődését akarja követni. A beszéd fejlődésében ugyanis az indulatszavak jelennek meg a leghamarabb. A kiválasztott szavak mind egy-egy kerek eseménynek igen fontos része, mintegy a lehető legrövidebb kivonata, mely a betűk ismeretében való előhaladással mind bővebbé válik.

Mihelyt lehet apró eseményeket magukba sűrítő ritmikus sorokat és apró versikéket kell alkalmazni. A ritmus ugyanis különösen megragadja a gyermeket. A versikéknek ezen felül az a nagy előnyük van, hogy nagyon röviden, kerek és dallamos formákban adják az eseményt. Nem ok nélkül ölelt fel egyik ábécé csupa versikéket, apró verses elbeszéléseket. A hat éves gyermek szereti a verset s kezdetben nincs elég kitarása hosszabban elbeszélte események önálló elolvasásához. Az ábécének tehát nemcsak képes, hanem verses könyvnek is kell lennie. Apró életképeket bemutató, egyszerű eseményeket tartalmazó versikéken kívül természetesen a gyermeknek kedves, fordulatokban bővelkedő, prózában írt kis elbeszélések és ennek a kornak való mesék is szerepelhetnek.

A gyermek olvasási kedvének fölkeltése céljából számba jön az olvasmányok címének ügyes megválasztása. A címnek ugyanis a képpel együtt meg kell ragadnia a gyermek figyelmét és az olvasmány tárgyára való megkapó utalással föl kell szítania az érdeklődést.

A betűket illetőleg mindjobban terjed az a helyes eljárás, mely a

*) Az ábécés könyvek olvasmányaira, továbbá a 6 éves gyermek nyelvi fejlettségére vonatkozóan v. ö. „Vonások a népiskolába lépő gyermek testi és szellemi képéből“ (Magyar Tanítóképző, 1926. évi XXXIX. évf. első és második száma, 2. és 18. l.) és „A hatéves gyermek beszéde és értése“ (Néptanítók Lapja, LVIII. évf., 1925. évi 39–40. sz. 20. l.) című cikkeimet

gyermek szeme elé leggyakrabban kerülő s legkönnyebben megalkotható nagy nyomtatott betűkkel kezdi az olvasás tanítását és csak legvégül veszi a bonyolultabb alakú írott betűket, mikor már a gyermek bizonyos gyakorlatra tett szert az íróeszköz használatában.

A legújabb ábécék szerzőinek szemében nem közömbös a betűk nagysága és a sorok közti távolság sem. Szükséges, hogy először a cégtáblák és a különböző feliratok nagy betűivel megismerkedő gyermek csak fokozatosan kerüljön olyan apró betűtípusok elé, mint amilyeneket a már könnyen alkalmazkodó szemű felnőtteknek szóló nyomtatványok tárnak elénk.

A sorok közti távolság nem tűnhetik föl teljesen mellékesnek azoknak, akik gyakran tapasztalták, hogy az olvasni tanuló gyermek eleinte milyen nehezen találja meg a következő sort, ha a sorok nagyon közel vannak egymáshoz.

Ezekben a legfőbb irányelveken kívül természetesen még másokat is lehetne felsorakoztatnom (pl. az olvasmányok elrendezésére, összefüggésére, stb. vonatkozóan), ha az a feladat állna előttem, hogy részletesen kifejtsem és gyermekpszichológiai alapon megokoljam ez ábécék szerkesztésében követendő szempontokat s nem tűztem volna ki azt a szerényebb célt, hogy általános képet fessek a kiállításról és számot adjak a könyvek szemléje körében támadt néhány gondolatomról.

(Genf)

Dr. Kenyeres Elemér.

TANÍTÓKÉPZŐI PEDAGÓGIA.

A német nyelv tanításáról és tankönyveiről.

A német nyelv és általában az idegen nyelvek tanításának szembetűnő sikertelensége újabban sok pedagógust ösztökélt arra, hogy az eredményesebb nyelvtanítás feltételeivel és módszereivel foglalkozzék. Közlönyünk is gyakran hoz tanulságos cikkeket e tárgyról,* de egyik cikkíró sem ismertetett meg bennünket azzal a gyakorlati eljárással, mellyel a tantervi utasításban előírt célokat megvalósítani törekszik. Pedig sokban hozzájárulhatnánk a német nyelv tanításának sikeresebbé tételéhez, ha minél többen megismertetnénk azokat az utakat, módokat és fogásokat, melyeket a beszédgyakorlatok és olvasmányok tárgyalásánál követünk. Az alábbiakban megkísérlem a magam eljárását röviden ismertetni, valamint nagy vonásokban vázolni, hogy milyennek képzelem a jó tankönyvet, mely nélkül a jó módszer sem vezethet megfelelő eredményhez.

A tantervben megállapított kettős cél nagyrészt megszabja a módszert is. Az első célhoz, hogy t. i. növendékeink gyakorlottságot szerezzenek a német nyelv szó- és írásbeli használatában, leginkább a direkt módszer vezet, míg ellenben a második célnak, azaz hogy képesek legyenek könnyebb pedagógiai cikket megérteni, leginkább a grammatizáló módszer felel meg. A beszédkézség

* L. XXXVII. évf. 4—8. szám, XXXVIII. évf. 3—4. sz., 7—10. sz.

(utilitarisztikus cél) elsajátítására a beszédgyakorlatok szolgálnak, a pedagógiai irodalom megértéséhez (realisztikus cél) az olvasmányok vezetik el a tanulót. Mindkettőhöz csatlakozik a nyelvtan.

1. A beszédgyakorlatoknál a direkt módszernek az iskolai nyelvoktatáshoz szabott formáját, az u. n. közvetítő (kombinált) módszert használom. Előre megállapítom, hogy mely kifejezési formát, szavakat, nyelvtani jelenséget akarom begyakoroltatni. Kérdéseimre a tanulók egyenkint, majd karban felelnek. A kérdést minden lehető módon variálom és felsorakoztatom a hasonlóságokat, különbségeket és ellentéteket. Azután egymást kérdezik a tanulók. Ha nem lehet magát a tárgyat szemléltetni, akkor képről alkotjuk meg a mondatokat; ha ez sincs, akkor rajzolok a táblán és a növendékek az eredménytárba. Ha a szó jelentésére nem lehet rávezetni, akkor segítségül hívom az anyanyelvet. A cselekvéseket végrehajtom és általában, ahol csak alkalom kínálkozik, cselekedtetem a tanulókat. Pl. az előljárók begyakorlásánál: Ich stehe auf. Ich gehe aus der Bank. Ich gehe zum Tisch und lege das Buch auf den Tisch. Ich lasse das Buch auf dem Tisch und gehe auf meinen Platz stb. A párbeszédes jeleneteket eljátszatom. Pl. ruha- és cipőrendelés, a vendéglőben stb. Az új szavakat felírom a táblára, a tanulók bevezetik a szótárfüzetbe. A főnév után zárójelben jelezzük a nemet és zárójelen kívül a többesszám Umlautját és végzetét, pl. Tisch (r) e; Bank (e) "e; Haus (s) "er. Az erős igéknél jelezzük a félmúlt és múltidejű melléknévi igenév magánhangzó-változását Pl. finden (a, u). Minden szó után odaírjuk a magyar jelentést is. Ez ugyan nem egyezik meg a direkt módszer elvével, de szerintem szükség van rá, mert ismétlésekkor már nem emlékezhet a tanuló valamennyi szó jelentésére. A mondatok hangoztatása közben utalunk a már tanult nyelvtani jelenségekre, de különösen az anyanyelvtől való eltérésekre.

Ügyelek arra, hogy a beszédgyakorlat egyórai anyagában ne forduljon elő több új szó, mint legfeljebb 10-12, de ezeket azután minél több kapcsolatban igyekszem begyakorolni. Véleményem szerint *a nyelvtanításnál nem a sok szó a fontos, hanem az, hogy a leggyakoribb kifejezési formák használata gépies készséggé váljék*, mely sablonok aztán könnyen felveszik a lassan bővülő szókincset. De ezt a néhány új szót szigorúan meg kell követelnünk, azért feleléskor először is számonkérem a szótárfüzetbe bejegyzett szavakat.

A beszédgyakorlat anyagából házi feladatnak 5-6 mondatot íratok, de nem elégszem meg az iskolában begyakorolt mondatok reprodukálásával, hanem megkívánom, hogy az új beszédgyakorlat nyelvkincset összeforrasszák az eddig tanult kifejezési formákkal és szavakkal.

A beszédgyakorlatok anyagát iskolai fogalmazási gyakorlatul is felhasználjuk. Ezt, a beszédgyakorlat velejét tartalmazó rövid fogalmazványt, szórul-szóra beemléztetem, mert emlékezés nélkül

nem lehet iskolai nyelvtanítást elképzelni. Enélkül vajmi kevés maradna meg a beszédgyakorlatok kifejezéseiből és szavaiból. Végül olvasmány következik, mely a beszédgyakorlat nyelvanyagát alkalmazza és kibővíti.

A fenti eljárás szerint egy-egy beszédgyakorlati tétel feldolgozása 3-5 órát vesz igénybe és elég lesz, ha egész éven át 15 témát fel tudunk dolgozni. Ez kevésnek látszik, de szerintem többet ér, ha ezt a 200 szót használni tudják, mintha 30 tételben 600 szót tanultak volna, de nem tudják alkalmazni.

2. A III. évfolyamtól kezdve a nyelvtanulás az olvasmányokhoz kapcsolódik. Ha az olvasmányok egyedüli célja csak az lenne, hogy elvezessék a növendékeket a pedagógiai értekező próza megértéséhez, akkor legcélszerűbb lenne a régi grammatizáló módszert használni. De nekünk a képzés egész ideje alatt szemelőtt kell tartanunk a másik célt is, t. i. „a gyakorlati életben német nyelven meg tudják magukat értetni.“ És szerintem ez a nehezebb cél. A kettős cél elérése érdekében tehát kombinálnunk kell az olvasmány grammatizáló módszerét a beszédgyakorlatoknál használt közvetítő módszerrel, sőt az utóbbinak kell benne nagyobb szerepet biztosítani.

Mondatonkint olvastatom az olvasmányt. Valamennyi mondatrész után kérdezek németül, miáltal a hosszabb mondatot felbontjuk egyszerű tö- és bővített mondatokra. Az előforduló kifejezési formákat és szavakat más kapcsolatok közé is helyezzük, az új szavakat felírom a táblára és bevezetjük a szótárfüzetbe. Ugy szintén számonkérem a nyelvtani jelenségeket és fokról-fokra kibővitem a nyelvtani ismereteket. Midőn az olvasmány vagy egy nagyobb egység végére értünk, akkor az olvasottakat beszédgyakorlati anyagnak tekintjük és kérdések-feleletek alapján begyakoroljuk az olvasott szöveg tartalmát. Ezt a szóbeli fogalmazást írásbeli fogalmazás követi, amikor is kérdések alapján beveztettem az olvasmány tartalmi kivonatát az eredménytárba, amit szóról-szóra beemléztetek. Így módszerünk összhangba jut az I., II. évfolyamban használt módszerrel, nem lesz pusztán fordító vagy grammatizáló, mert uralkodó elem benne a beszélgetés.

Nagy körültekintéssel kell eljárni a prózai olvasmány és költemény kiválasztásánál, mert itt is csak 10-12 új szó fordulhat elő egy óra anyagában. Érezben azonban a tanár teljesen a tankönyvhöz van kötve és nem az ő hibája, ha néhány sor elolvasásával kapcsolatban az új szavak egész tömegét kell a táblára írnia.

3. A nyelvtani jelenségeket a már feldolgozott beszédgyakorlatok nyelvanyagán szemléltetem és gyakoroltatom. A beszédgyakorlatot rendszerint már úgy szerkesztem meg, hogy az egy nyelvtani jelenség szemléltetésére és gyakorlására alkalmas legyen. Alkalmazásul a régebben tanult beszédgyakorlatot átalakítjuk az új nyelvtani jelenségnek megfelelően. A nyelvtani jelenségeket, kifejezési formákat, szólásmódokat, idiotizmusokat mindig összetetjük a magyar nyelvvel és rámutatunk az eltérésekre, vagyis az

u. n. összehasonlító módszernek is tág teret biztosítunk, amivel egyuttal hozzájárulunk az anyanyelv tudatosabbá tételéhez.

Én is azon a nézeten vagyok, hogy sokkal helyesebb nyelvoktatás az, mely sok gyakorlással bizonyos nyelvérzéket fejleszt a tanulóban, melynek segítségével, a nyelvtani szabályokra való támaszkodás nélkül, képes a szavakat helyes mondattá összefűzni. De tömegtanításnál heti 2 órában szükségesnek tartom, hogy a régi nyelvtanítás ejtegetési és hajlítási sémáit is szorgalmasan gyakoroljuk. Eltérek azonban a régi szokástól annyiban, hogy a sémákat teljes mondatokba foglalva is gyakoroltatom.

Minthogy az iskolai nyelvoktatás nem képes kellő nyelvérzéket fejleszteni, azért felette fontosnak tartom, hogy a szórend szabályait állandóan felszínen tartsuk. A német szórend kötöttebb a magyarnál és jórészt pontos szabályokba foglalható. Ezek is olyan sablonok, melyek önálló mondatszerkesztéshez nélkülözhetetlenek.

A nyelvtani szabályokat magyarul fogalmazva vezetjük be az eredménytárba, mert tömegtanításnál heti 2 óra kevés ahhoz, hogy a nyelvtant is német nyelven tanítsuk. Ellenben a haladóktól (ha ugyan még akad ilyen) németül kívánjuk.

4. Jó módszer mellett is nyelvtanításunk csak úgy lehet sikeres, ha jól szerkesztett *tankönyv* áll rendelkezésünkre. Most, hogy az új tantervnek megfelelő új tankönyvek készülnek, vagy a régieket átdolgozzák, azt hiszem helyénvaló, s nem veszik zokon a tankönyvíró kartársak, ha minél többen megmondjuk, hogy mit kívánunk a jó tankönyvtől.

Nézetem szerint az idegen nyelv tanításánál ép oly tudatos, tervszerű, lassú fokozatossággal kell haladni, mint a mennyiségtan tanításánál. Ezt a tervszerű fokozatosságot a tankönyvnek kell biztosítania, pedig éppen ez hiányzik az eddigiekből. Nem helyes az olvasmányokat találomra egymás mellé rakni tekintet nélkül a bennük előforduló szókincsre és nyelvi nehézségekre. Minden új lecke legyen alkalmazása az eddig tanultaknak és tartalmazzon tervszerű haladással annyi újat, amennyi egy órán megemészthető. Hiába tartok kedvet ébresztő beszédgyakorlatot, ha a beszédgyakorlatot követő olvasmányban, valamint a III-V. osztály olvasmányainak első mondataiban az új szók és nyelvtani jelenségek egész tömege fogadjra a tanulót és veszi el a kedvét.

A tankönyvíróknak már előre össze kellene állítania azt az 1000 szót, mely a tanterem tárgyaiból kiindulva tervszerű fokozatossággal elvezet a tantervben megjelölt célhoz, az egyszerű pedagógiai szöveg megértéséhez. A kezdők részére több szó aztán ne is forduljon elő az öt évfolyam tankönyveiben. Ez az 1000 szó épen elegendő ahhoz, hogy az élet egyszerű viszonyai közt gondolatait kifejezhesse és könnyebb pedagógiai szöveget megértse. Az emberek nagy része az anyanyelvén sem használ ennél több szót. Középsiskolákban az olvasmányok u. n. preparálásával évek alatt 4-5 ezer szót is összehordanak és a végén mégsem

tudnak beszélni azon a nyelven. A sok szótanulással csak elveszük a tanuló kedvét, pedig éppen arra van nagy szükség, hogy a tanulóban, aki rendszerint csak azért tanulja a németet, mert kötelező, a nagy akaraterőt és kitartást kívánó nyelvtanulás iránt kedvet ébresszünk. Ehhez pedig az anyagnak lépésről-lépésre haladó fokozatos elrendezése és a nehézségek arányos elosztása szükséges.

Az I., II. osztály tankönyve lassú fokozatossággal haladó, képekkel illusztrált beszédgyakorlatokat tartalmazzon kérdés-felelet alakjában. Egy órai anyag csak 10-12 új szót tartalmazzon, mely szavak a beszédgyakorlat címe alatt felsorolandók. Ezt a beszédgyakorlat szóanyagából szerkesztett olvasmány kövesse, mely a szókincset néhány új szóval kibővíti. Micsoda lelki gyönyörűséget okoz a tanulóknak, ha néhány szó kivételével megérti az olvasmányt, sőt ezen új szavak jelentésére is tud következtetni! A beszédgyakorlat, valamint az olvasmány egy nyelvtani jelenséget is szemléltessen, ami feltűnő betűkkel volna kiemelve. Amikor valamely nyelvtani jelenséget ily módon teljesen begyakoroltunk, akkor következhetne ennek szematikusan feltüntetése (összefoglalás), illetőleg a szabály levonása. Itt-ott az eddigi szókinccsnek megfelelő egy-egy költemény, mese, hangjegyes dal lehetné változatosabbá a könyv tartalmát. A könyvet az előfordult főnevek, mellénevek és igék betűrendes szójegyzéke egészítené ki. Az egész könyv anyagát órákra lehetne felosztani, ami a tervszerű és fokozatos haladásnak szintén egyik hathatós biztosítéka volna.

Ily módon ugyan nem lehetne válogatni az anyagban, de ami ott van, azt el kellene és el is lehetne végezni és ezt legalább tudnák a tanulók. Az ilyen tankönyv nagy támasza volna annak a tanárnak is, aki maga sem perfect német. Továbbá fölöslegessé válnék a tankönyv eddigi nagy terjedelme (150-200 lap), mert az egész évi anyagnak a szójegyzékkel együtt kb. 70-80 lap terjedelemben felelne meg. A két évi anyagot egy kötetbe lehetne foglalni 150-160 lap terjedelemben.

A III-V. évfolyamok anyagát szintén egy kötetbe lehetne foglalni, mely órákra felosztva a tantervnek megfelelően földrajzi, történelmi, természetrajzi olvasmányokat, útleírásokat, leveleket, költeményeket, végül pedagógiai szemelvényeket tartalmazna. Az utóbbiak kivételével ezeket az olvasmányokat is a tankönyvről kellene megszerkeszteni oly módon, hogy egy órai anyag csak 10-12 új szót tartalmazzon. A tanterv német népiskolai tankönyvekből kívánja ezeket az olvasmányokat átvenni. Minthogy a jelenlegi tankönyveinkben nincsenek történelmi és természetrajzi olvasmányok, azért segédkönyvül be is vezettem ilyen, német tan nyelvű elemi iskolák számára írt olvasókönyvet, de nem sok hasznát vettük. Csak 2-3 olvasmányt tudtam egy osztályban feldolgozni, azt is csak kihagyásokkal. Csak azok az olvasmányok felelnek meg célunknak, amelyek kizárólag a nyelvtanítást szolgálják, amelyek tehát lépésről-lépésre, tudatosan (nem esetlegesen

összevissza) fokozatos haladással bővítik a növendékek nyelvtudását és kifejezésbeli készségét, ilyeneket pedig csak a tankönyvíró szerkeszthet és illeszthet egymás mellé. Ezek ugyan nem lesznek irodalmi értékűek, mint Aurbacher, Bechstein, Rosegger, Schwab művei, de a tantervben meghatározott tisztán gyakorlati céloknak csakis ezek felelnek meg. Ha elsősorban gyakorlati célt tűzünk magunk elé, akkor az irodalmi szempontot háttérbe kell szorítani, elég gondot fog okozni a tankönyvíróknak már az is, hogy a fokozatosság és az irodalmi szempont mérlegelésével a költeményeket megválassza és a megfelelő helyre beilleszse.

Az olvasmányok végén a tartalomra és a nyelvtani jelenségekre vonatkozó kérdések következhetnek, melyek az olvasást követő beszédgyakorlatot és a nyelvtani ismeretek ébrentartását szolgálnák.

Végül képek és térképek is nyújthatnának szemléletet az olvasmányhoz és beszédgyakorlathoz. Függeléként szójegyzék és rövid nyelvtan csatolandó a könyvhöz. Ez a könyv kb. 180-200 lapra terjedne.

A haladók részére mindkét könyvhöz külön olvasmányokat kellene csatolni, melyeket a tankönyvíró német írókból válogatna össze.

Végül amit a könyv terjedelmén megtakarítottunk, azt fordítsuk a külső kiállítására, hogy esztétikus formájával is kellesse magát. Sokkal vonzóbb lenne a német tankönyv, ha a beszédgyakorlatok, valamint a földrajzi, történelmi és természetrajzi olvasmányok képes ábrázolásai megfelelő nagyságúak, színesek vagy legalább is tiszta nyomásúak volnának.

Ehrlich Antal.

A fizikai gyakorlatokról.

A *Magyar Tanítóképző* 1926. novemberi számában a fizikai gyakorlatokról írt rövid cikkemmel kapcsolatban több oldalról kaptam felszólítást, hogy ezirányú gondolataimat részletesebben, esetleg a fizikai gyakorlatokat tanmenetszerű formába öntve fejezzem ki.

A hely hiánya miatt csak részben tehetek eleget ennek az óhajnak, de megteszem már csak azért is, mert a legutóbbi tanügyi kiállításon is tapasztaltam, hogy, bár a fizikai gyakorlatok végzéséhez megvan a jóakarát, az egyöntetűség hiánya miatt oly különbözőfokú tanítónövendékeinknek ezirányú kiképzése, hogy immár halaszthatatlanul szükséges a *fizikai gyakorlatoknak központi irányítása és egységesítése*.

A fizikai gyakorlatok menetének az ország összes tanítóképzőiben egyformán kell haladnia, mert szükséges, hogy egyformán képzett tanítóink legyenek. Egyformának kell lennie az anyagnak, egyforma pedagógiai szellem hassa át munkánkat. Nem az következik ebből, hogy mindenben és teljesen megkötnénk a fizika

szaktanárának a kezét, összeállítván részére az elvégzendő anyagot, de szükségesnek tartok egy sémát, melynek egyöntetű elvégzéséhez az irányításnak és felügyeletnek okvetlen központinak kell lennie.

Mint már több ízben hangoztattam, a fizikai gyakorlatok nem képeznek külön természettudományi tantárgyat a tanítóképzőkben, hanem azok a pedagógiának, mégpedig a *népiskolai gyakorlati pedagógiának* az egyik oldalágazatát képezik. Itt nyilvánul meg a tanítóképző fizika tanárának pedagógiai érzéke a maga igazában s itt öntjük a növendékek lelkébe azt a pedagógiai értéket, amelyre neki a fizika népiskolai tanításánál okvetlen szüksége van.

Nem terjeszkedhetem ki most a fizikai gyakorlatok anyagának teljes közlésére, sem annak tagozódására és az összes pedagógiai értékű oldal kidomborítására, hanem csak egy részt ragadok ki, amelynek beosztásából és hozzáfűzött megjegyzéseimből világosan látható lesz a kitűzött cél, a feldolgozandó anyag, az anyag elrendezése, a gyakorlatok menete és a szellem, amely egész munkánkon végig húzódik.

Vegyük fel például a népiskolai fizikai anyag *hangtani részét*.

A.) Okvetlen szükséges, hogy a fizikai gyakorlatok tervszerű megkezdése előtt a szaktanár a módszertan tanárával harmóniában letárgyalja azokat a legfontosabb módszeres elveket, melyeket az elemi iskolai fizikai tanításoknál szem előtt kell tartani. Ezek a tárgyalások a következőkre terjednek ki:

a) melyek azok a szempontok, melyeket feltétlenül figyelembe kell vennünk, ha azt akarjuk, hogy fizikai tanításunk a gyermek figyelmét, érdeklődését felköltse; ítélő- és következtető képességét fejlessze; megtanítsa összehasonlítani, analizálni; öntevékenységre buzdítsa, stb.?

b) mik a természettan tanításának forrásai?;

c) melyek a kísérletezés követelményei?;

d) miket mond a népiskolai tanterv és utasítás és a tanmenet?;

e) hogyan dolgozzuk fel az egyes tanítási egységeket?

B.) Mikor az előző munka befejezést nyert, csak akkor térhetünk a tulajdonképeni fizikai gyakorlatokra, mert most már megvan a pedagógiai alapunk.

A jelen esetben a szaktanár előveszi a népiskolai fizikai tankönyvet és átveszi növendékeivel a népiskolai hangtani anyagot; bemutat nekik minden népiskolai kísérletet, figyelmüket felhívja minden megfigyelendő természeti tüneményre; majd utasításokat ad a kísérletek végzésére, a készülékek kezelésére és a szemléltető eszközök elkészítésére vonatkozólag.

C.) A tanár az általa bemutatott kísérletek rövid leírását tanítási egységek szerint összefoglalva (tabellákon gépirással leírva) a növendékek kezébe adja. Ezek a hangtan körében a következők lehetnek:

I. TABELLA.

Tanítási egység: *a hang keletkezése.*

Kísérletek: 1. Asztalt kopogtatunk.

2. Poharat ütünk fakéssel, kanállal.

3. Kemény papírlapot suhogtatunk.

4. Ostort suhogtatunk, pattintunk.

5. Zsinegre felkötött deszkalapocskát gyorsan forgatunk.

6. Deszkába erősen beleszúrt (satuba fogott) kötőtűt megrezdítünk és ezen a hang keletkezését, a rezgést, a hang erősségét és magasságát érzékeltetjük a rezdítés változtatásával.

7. Fémdarabokat ütünk össze; csörgőt rázunk; csengőt (harangot, kolmpot) meglóbálunk; füttyülünk; ajkunkkal és nyelvünkkel csettintünk; kiáltunk; tenyerünkkel csattintunk; ujjunkkal pattintunk; lábunkkal dobbantunk stb.

II. TABELLA.

Tanítási egység: *a hangrezgés eredménye.*

Kísérletek: 1. Pohár mellé cérnára gombot függesztünk s a poharat késsel megütjük: az inga gombja ugrálni fog.

2. Egy oly dobnak, melynek csak egyik oldalán van bőr (pergamen), a dobjához érzékeny ingát állítunk úgy, hogy a bőrt majdnem érinti az inga gömbje. A dob nyitott végébe erősen bekiáltva, vagy abba rezgő tárgyat tartva, a dob bőre az ingát meglöki.

3. A fenti dobót vízszintesen helyezük el bőrös oldalával felfelé úgy, hogy aláférközhessünk. A bőrre apró serétet (borsószemeket) szórunk és a dob alá kiáltunk: a serétek ugrálni kezdenek.

4. Rezgésben lévő (u. n. csengő) üvegpohárhoz fonálra kötött gömböcskével (cipőgomb) közelítünk: a pohár el-ellöki magától a gombot mindaddig, amíg a pohár hangot ad.

III. TABELLA.

Tanítási egység: *a hang terjedése.*

Kísérletek: 1. Lóca végére működésben lévő órát helyezve: annak ketyegését a lóca másik végére szorított fülünkkel jól halljuk; a fa tehát jól vezeti a hangot.

2. Vasrudat közepén kétágú zsineggel átkötünk, egyik végét valahová odakötjük, a másik zsinegágot fülünkhöz vezetjük. Ha a vasrudat megütjük: fülünk a vasütés zaján kívül a zsinegben bűgást hall; a zsineg is jól vezeti tehát a hangot.

3. Kürtő (papundecli-cső) egyik felét pergamennel bekötve ezen oldalához kívül egy érzékeny ingát állítunk; üres végébe bekiáltva az inga el-lökődik. A levegőben is terjed tehát a hang, mégpedig rezgéssel.

4. Játéktelefont készítünk úgy, hogy két alacsony üres papundecli-henger 1-1 oldalát pergamennel bekötjük s ezek közepén megszappanozott zsineget húzunk át, melyek végén a bogot kis papirdarabkával a pergamenhez rögzítjük. Mély hangon beszélve, a zsineg nagyobb távolságra is elvezeti a hangot.

IV. TABELLA.

Tanítási egység: *hangvisszaverődés.*

Kísérletek: 1. Kikerestünk egy jó magas, sima és tőlünk távolfekvő falat (tűz-

fal, templomoldal, szikla), vagy kimegyünk az erdő szélére és a fal, illetve az erdő felé kiáltunk: saját hangunkat visszaadni halljuk.

2. Viszhangot észlelhetünk, ha nagy teremben (tornaterem, tánchelyiség, tágas pince, templom) elkiáltjuk magunkat.

3. Papírtölcsért csinálunk és annak keskenyebb végébe belebeszélünk: a hangunk erősebben s messzebb hallatszik (beszélőcső).

4. Papírtölcsér keskenyebb végét a fülünkbe téve, a távoli halk beszédet megőrösödve halljuk (hallócső).

V. TABELLA.

Tanítási egység: *a hangszeresek.*

Kísérletek: 1. Kartonlap egyik szélét egyenletesen kifogazzuk, a másik szélét egyenlőtlenül. Játékkártyalapot huzva végig a fogakon, az egyik oldalon zenei hangot, a másik oldalon zörejt kapunk. Gyorsabban húzva a kártyalapot, magasabb lesz a hang.

2. Nádvesszőt suhogtatunk; mentől gyorsabb a mozgás, annál magasabb lesz a hang.

3. Rövid vonalzót zsinagra kötve gyorsan körbe forgatunk: mentől gyorsabb a forgás, annál magasabb a hang.

4. Különböző vastagságú, de egyenlő hosszú húrokat egyforma súlyokkal egyenlőképen kifeszítünk s azokat sorban megpendítve: különböző magasságú hangokat kapunk.

5. Különböző nagyságú lyukas kulcsokba, avagy különböző átmérőjű üvegsövekbe, azokat (egyik végüket befogva) merőlegesen ajkunkhoz szorítva, befúvunk: különböző magasságú hangokat kapunk.

6. Egyenlő vastagságú és egyenlően megfeszített, de különböző hosszúságú húrok különböző hangot adnak a megpendítésükkor.

7. Egyenlő átmérőjű üvegsövekből, különböző hosszúságúakat vágunk le és azok egyik végét befogva, merőlegesen ajkunkhoz tartva rézsut beléjük fúvunk: különböző magasságú hangokat kapunk.

8. Rezonáló szekrényen húrt feszítünk ki (monochord) s egy állványkát a húr alatt ide-oda tologatva a húr hosszát változtatjuk. Időnként megpendítve: más és más magasságú hangot kapunk. Ugyanezt lehet hegedűn is demonstrálni.

9. Különböző vastagságú és alakú fémlemezket fakalapáccsal ütögetve, vagy azokat összecsapdosva, különböző hangokat hallunk.

10. Készítsünk hagymaszárból, gyermekláncfü-virágkocsányból nyelvsípot; fűzfavesszőből ajaksípot.

11. Nézzük meg és figyeljük meg működésükben a játékcimbalom, szájharmonika, kéziharmonika, okarina, furulya, harmonium, hegedű, zongora, orgona, sip, cimbalom, klarinét, tárogató, kanászkiürt, leventekiürt, tilinkó, fuvola, tambura, gitár, nagybőgő, réztányér, triangel stb. hangszereket.

VI. TABELLA.

Tanítási egység: *a hallás, a hallás szerve.*

Kísérletek: 1. Kiáltunk (vagy másféle zajt keletkeztessünk) és a gyermekek fülét jól befogva, majd ismét felszabadítva, érzékeltetjük, hogy a hallás szerve a fül.

2. Nézzük meg jól társunk fülének látható részeit.

3. A fül modelljét, avagy a fül keresztmetszetének képét nézzük meg jól és rajzoljuk azt le, megnevezvén az egyes részeket és gondolkodva azok működésén.

VII. TABELLA.

Tanítási egység: *a beszéd, a beszéd szerve.*

Kísérletek: 1. Próbáljunk úgy beszélni, hogy szánkat nem nyitjuk fel, hanem jeleket adunk.

2. Figyeljük meg beszédközben a tükörben ajkunk és nyelvünk mozgását.

3. Figyeljük meg társunk ajakának mozgását beszédközben.

4. Nézzük meg társunk toroküregét.

5. Figyeljük meg a szájüreg és gége modelljét, vagy keresztmetszetének képét és rajzoljuk azt le, megnevezvén minden egyes részt és gondolkodva azok működése felett.

E tabellákba foglalt kísérletek nem azt jelentik, mintha ezeknél nem lenne több, vagy jobban is megfelelő; azok megválasztása és összeállítása teljesen a szaktanárra van bízva, elv legyen azonban, hogy a kísérletek ne haladják meg a népiskola szintjét.

A növendék elvégez minden elvégezhető kísérletet, majd minden tanítási egységhez 2-3 kísérletet választ magának s ezeket „Fizikai gyakorlatok“ füzetébe a „Hangtan“ fejezetbe írásban is lerögzíti, lerajzolva mellé a kísérlethez szükséges készüléket (esetleg a kísérlet egyes fázisait is). Azt a növendéksereget, amelyik ezt a munkát végzi, neveztem novemberi cikkemben *kísérletező csoport*nak.

D.) A következő órán a növendék a tanártól a hangtan köréből egy tanítási egységet kap feladatul, melynek tanítási vázlatát kell elkészítenie. Ezt a munkát a *Magyar Tanítóképző* fentemlített cikkében, a novemberi számban, a 153. oldal B. csoportjában részletesen leírtam és *a)* a feladat megértése, *b)* előkészítés, *c)* célkitűzés, *d)* kísérletezés és tárgyalás, *e)* törvénymegállapítás, *f)* kapcsolás és alkalmazás, *g)* összefoglalás és befejezés szakaszokra osztottam; itt tehát nem terjeszkedem ki erre a részre.

Ez a pedagógiai munka arra való, hogy a növendék jól átgondolja feladatát, anyagot gyűjtsön, megtanulja azt rendezni s így világos képet alkosson magának az eltanítandó témáról és tanításának módszeréről. Ennek a munkának novemberi cikkemben *írásbeli csoport* nevet adtam.

E.) A következő órán az előbbi pedagógiai munka befejeztével a növendék hozzáfog az illető tanítási egység 1-2 szemléltető és kísérletező eszközének az elkészítéséhez.

Ezt a munkát a következők betartása mellett végezi.

A tanár kijelöl egy csomó, abba a körbe vágó kísérleti eszközt, közhasználati tárgyat, szórakoztató eszközt, vagy megoldandó problémát, melyek közül a növendék elkészítésre kiválaszt egyet; illetve gondolkodik azon, hogy a kitűzött törvény demonstrálására miféle eszközt tudna készíteni, hogy az a legegyszerűbb, a legolcsóbb és a gyakorlati élettől a leginkább összefüggő legyen. A növendék jelentést tesz gondolkodásának eredményéről s a tanárral

együtt megbeszéljük az eszközhöz szükséges anyag, előállítás stb. részleteit. A növendék ennek alapján rajzban elkészíti az eszköz leírását és a tervet. Ha ezt a tanár helybenhagyja, a növendék hozzáfog az elkészítéshez, melyre határidő van kiszabva. Elv legyen, hogy minden növendék másféle eszköz előállításán dolgozzék, mert így egymástól is tanulnak és egy csomó eszköz előállításának az ismeretével lép ki életpályájára. A növendéksereget, akik ezt a munkát végzik, *munkacsoportnak* neveztem.

Idetartozó munkák lehetnek a hangtan köréből: fém-, fa- és üvegcsimbalom összeállítása; sípok, pánsíp, okarina agyagból, inga, csengő, kolomp, harang haranglábon, furulyakészítés; monochord, játékszongora összeállítása stb.

F.) A következő órán a növendék *önképző munkát* végez (novemberben szertári csoportnak neveztem), azaz a hangtani gyakorlatok és megfigyelések közül olyan feladatokkal foglalkozik, melyek meghaladják a népiskolai mértéket, úgy hogy az idetartozó feladat-csoportot *továbbképzőknek* is lehetne nevezni.

Ide lennének felveendő példák a következők:

- a) hullámkeltetés állóvázban bedobott és fonalra függesztett kő segítségével;
- b) csomópontok kimutatás a monochordon;
- c) Kundt kísérlete;
- d) rezonáló szekrény, hangvilla és méterrúd segítségével a rezgés és a hang terjedésének konstatálása;
- e) hangterjedés gázokban;
- f) hangképek előállítása manometer és forgótükör segítségével;
- g) longitudinális és transzverzális hullámok előállítása;
- h) interferenciás kísérletek és mérések;
- i) Chladny kísérletei;
- j) a hangvilla rezgésének grafikus ábrázolása;
- k) szírénekészítés;
- l) szonometer-készítés, stb.

A továbbképzésnél a szaktanár a növendék kezébe adhat oly szakkönyvet, vezérkönyvet, vagy folyóiratot, melyben a hangra vonatkozó leírások, értekezések stb. vannak. Ezek olvasgatása közben nyert tapasztalatairól azonban a növendékeknek nem kell okvetlenül beszámolniuk.

G.) Házi feladatokul a füzetek kiegészítése, a rajzok és kísérleti eszközök befejezése és annak a tanítási egységnek, melynek tanítási vázlatát elkészítették, részletes tanítási tervzetbe való kidolgozása szerepelnek. A tanítási tervzet elkészítésénél igénybe vehetik a tantervet és utasítást, a népiskolai tankönyvet, a vezérkönyveket; kérhetnek tanácsot a szaktanártól, a pedagógia tanárától és a gyakorló elemiiskola tanítójától. A tervzet elkészítésére egy hét határidő van kitűzve, melynek leteltével azt a szaktanárnak beadják. A szaktanár a tervzetet átnézi s a növendékekkel részletesen megbeszélve lehetőleg alkalmat ad arra is, hogy a növendék a kidolgozott témát társai előtt el is taníthassa. Mivel ez az eltanítás

nem a népiskolában, hanem az osztályban történik, minden egyes hiba a szaktanár által azonnal korrigálható s így számos, mintegy oktató-tárgyaló mintatanításban van részük a növendékeknek. Ennek az eljárásnak a jövőre nézve megbecsülhetetlen értéke van s hatása igen nagy a növendék egész pedagógiai lelkületének kialakulására.

Ezekben soroltam el lehető legrövidebben mindazt, amit a népiskolai fizika anyagának hangtani köréből a fizikai gyakorlatok körében fel kell dolgozni. A *C*, *D* és *G* pontok alatt kifejtett anyagfeldolgozás mutatja a leghűbben azt a pedagógiai szellemet és hatást, amely a fizikai gyakorlatok végzésén végighúzódik, illetve amely helyes eljárásunknak okszerű következménye.

Úgy érzem, elég hű képet adtam a fizikai gyakorlatok anyagáról, menetéről, a feldolgozásról és a szellemről, mely az egész felett uralkodik. Nem mondom, hogy a legtökéletesebben állítottam össze a dolgokat és csak örvendenék, ha valaki még ügyesebb formába és helyesebb sorrendbe állítaná azokat, de azt teljes meggyőződéssel merem állítani, hogy ahol nem ebben az irányban és szellemben folyik a munka, mint ahogy én azt itt összefoglalni és leírni iparkodtam, ott nem fogják fel a tanítóképzőnek, mint szakiskolának igazi feladatát s ott energiát pazarolnak el a cél elérése nélkül. Pedig ha a *biológiai gyakorlatok* az általam már régebben megalapozott mederben megmaradnak, a *fizikai gyakorlatokat* az általam vázolt felfogásban végzik s a *kémia tanára* szintén ilyen rendszer mellett tárgyalja le a népiskola kémiai anyagát, akkor a tanítóképzők *természettudomány szakos* tanárai nyugodt és megelégedett lélekkel mondhatnák el magukról: képzett és pedagógus tanítókat adtunk hazánknak!

Mihalik József.

AKIK ELMENTEK.

Somogyi Géza.

1846-1927.

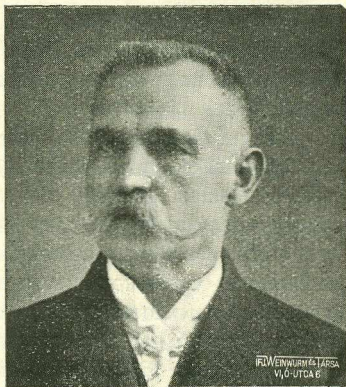
1.) Kora szerint régen az öregekhez tartozott, de testileg úgy, mint szellemileg friss maradt a végéig. Egy-egy pedagógiai cikkét még az utóbbi években is olvashattuk. 1926 nyarán még résztvett velem együtt egy 40 éves találkozón, melyet az 1886-ban Iglón képeztett volt tanítványaink itt, Budapesten tartottak és élénken elbeszélgetett a mult emlékeiről. Még nem is régen, pár éve csak, hogy igen szorgalmas látogatója volt választmányi üléseinknek és hozzászólója a tárgysorozaton lévő kérdéseknek.

Ez nem jut mindenkinek osztályrészüil. De Somogyi Géza nem is volt mindennapi ember. Hosszú életében majd mindig felülemelkedett az élet kicsinyességein és hű maradt nemes világnézetéhez. Fiatal tanár korában nősült és sorsa oly nőt juttatott neki élettársul, aki felmentette az élet apró gondjaitól; aki kedvességével, szépségével derült, kellemes otthont teremtett számára és lehetővé tette több mint 50 éven át, hogy csak hivatásának és eszméinek éljen.

Fiatal tanár korában (1874-77) mint tanítványa, pár évvel később (1882-88) mint tanártársa érintkeztem vele és mikor öreg korában ismét találkoztam vele, lelkében alig találtam megváltozottnak.

Naiv, jóságos lelkű volt. Családja, barátai, tanítványai körében mindenkor segíteni kész, a tréfát, adomázást kedvelő, azonban egészben véve komoly, olykor ünnepélyesen komoly természet. Ami figyelmét megragadta, abba néha teljesen elmerül. Ebből a tanteremben komikus szituációk is keletkeztek. Aztán hévvel, érzéssel fejtegette, ami érdekelte, ilyenkor folyékonyan gördült ajkáról a zengzetes magyar szó. Folyékony a stílusa is, írásait kellemes olvasni, azonban elméje nem volt mindig fegyelmezett, rendszeres. Lelkes, szubjektív állapota gyakran akadályozta, hogy gondolatainak tárgyilagos bírálója maradjon. Kitűnő tanuló a középiskolában és tiszta kitűnő a budapesti református teológián szerzett bizonyítványa is. Feltűnő a nyelvismerete. Görögül és latinul a középiskolában és a teológián tanult. Fiatal tanár korában megtanult németül beszélni és írni; azután könyvből megtanult franciául és angolul, úgy, hogy élete végéig irt ezeken a nyelveken.

Szerény, igénytelen, egyszerű, mértékletes, rendesen magán uralkodó, de a meglepetésszerűleg megnyilvánult durva magaviselet egy-egy tanítványa részéről kihozta sodrából és ilyenkor erősen kifakadt. Haragja azonban sohasem volt tartós. Komoly dolgokban felfogását nem egyszer imponáló bátorsággal nyilvánította bármely fórum előtt. Noha régi nemesi családból származott, nemesi előnevét nem használta, hosszú ideig nem is tudtuk ezt. A körülötte előforduló viszálykodásokba (a tanártestületben vagy más társaságban) nem avatkozott és nem szerette, ha belerántják.

2.) A kulturált Dunántúlon, Okorák-on (Somogy-m.), ahol atyja református pap volt, született 1846. okt. 10.-én. Középiskolai tanulmányait Kecskeméten kezdte, azután Csurgón folytatta és ugyancsak Kecskeméten végezte, ott érettségizett kitünő eredménnyel. Szorgalmas, csöndes diák, aki, miután szegény, szabad idejében más tanulók tanításával foglalkozik. Ezután a budapesti tud. egyetemen kapcsolatos ref. teológia hallgatója lett, melyet 4 évi tanulás után kitünő eredménnyel végzett, Ballagi Mórnak volt kiváló tanítványa. 1870. januárban már Nagyváradon, első állomáshelyén találjuk hitoktatói és segédlelkészi minőségben.

A református lelkészi ház, a két régi, tiszta kálvinista hagyományokkal bíró középiskola, majd a már akkor is kiváló tanárokkal dicsekvő ref. teológia szellemi hatása döntőleg és maradandóan jellemző Somogyi életére, lelke mindig a magyar kálvinizmus tiszta, nemes szellemének bélyegét viselte magán.

Ehhez a determináltságához még korának szellemi áramlatait is figyelembe véve, csodálkozni való-e, ha Somogyi Géza világnézete az a nemes értelemben yett liberális világnézet, mely amennyire hiva a kulturális, demokratikus haladásnak, ép annyira távol van minden radikálizmustól, minden erőszakosságtól. Ez az életfelfogása idézte elő azt a lelki konfliktusát is, melybe Nagyváradon mint hitoktató került. Őszinte vallásos lélek volt és maradt mindig, de úgy vette észre, hogy bizonyos ellentét keletkezik lelkében liberális felfogása és a vallásos tantételek között, amelyeket Nagyvárad elemi iskoláiban és a róm. kath. gimnáziumba járó ref. tanulóknak tanított. Hogy ettől a belső meghasonlástól szabaduljon, kérvényt nyújtott be a közoktatásügyi miniszterhez, melyben tanítóképző tanári állást kért. Ki is nevezték 1873-ban az *igloi állami tanítóképzőhöz*.

3.) Az igloi áll. tanítóképzőt 1871-ben szervezték. Első igazgatója, dr. Emericzy Géza ritka alapos képzettségű, kiváló férfiú volt. A pályaválogatott Somogyi Gézának ismét kedvezett a sors abban, hogy dr. Emericzy Géza mellé került. Tudvalevő, hogy az akkori tanítóképző tanári testületek igen különféle képzettségű egyénekből alakultak. Tanítókból, tanárokból, teológusokból, jogászokból, sőt más készülségű személyek kerültek bennük össze. Dr. Emericzy Gézában azonban megvolt az a ritka képesség, hogy ily vegyes testületben is egységes szellemet tudott teremteni, sőt testületének azon tagjait, akik erre hajlandóságot mutattak, igazi tanítóképző tanárokká tudta nevelni. Mindenekelőtt a népiskola életével, munkájával ismertette meg őket a gyakorló iskolában, a helybeli és környékbeli népiskolákban való gyakoribb látogatás és a népisk. tanítók gyűlésein való részvétel útján. Ehhez hozzájárult, hogy népisk. tankönyveket és tanítóképzői nevelés- és módszertani könyveket irt, s ebbe a munkába is belevonta érdeklődő tanártársait, munkatársaivá téve őket, Somogyi Géza ebben a tanárképző munkában egyik legfogékonyabb és legszorgalmasabb tanítványa lett. Némileg kötelességévé tétetett ez, mert kinevezésében bennfoglaltatik az a meghagyás, hogy 1-2 év alatt tanítóképző tanári képesítést kell szereznie. Somogyi Géza 2 év mulva jelentkezett is a vizsgálat letételére. Egy kiküldött vizsgáló bizottság előtt le is vizsgázott s a vizsgáló bizottság jelentése alapján Trefort, akkori közokt. miniszter a természettan és természetrajz tanítására képesítettnek nyilvánította. Ez arról tanuskodik, hogy a volt teológus komolyan megtett mindent, hogy új hivatását megfelelően betölthesse. És tanuskodnak erről azok a kisebb könyvek is, melyeket fiatal

tanár korában irt: egy *embertant* tanítóképzők és Emericzy Gézával együtt egy *természetrajzot* népiskolák számára. Törekedett az ismeretek megszerzését megkönnyíteni, amit lehet megmutatni, benn a teremben, künn a kertben, kiránduláson. Kirándulásokra gyakran vitte tanítványait, ilyenkor barátságos modora, kitarása, tehát jó példaadása kedvezően hatott az ifjúságra. Egészen véve a nevelői vonások azok, melyekkel tanítványait formálta.

Mikor 1882-ben mint tanár visszakertültem Iglóra, Somogyi Géza már kialakult tanár. Ekkor már németül tud, franciául és angolul tanul és kezd olvasni ezeken a nyelveken. Mikor dr. Emericzy Géza súlyosan megbetegedett, az 1887/8. tanévben Somogyi lett az igazgatóhelyettes, és mikor ebben a tanévben dr. Emericzy elhalt, őt nevezték ki igazgatónak, de nem Iglóra, hanem Znióváraljára.

Az igazgatói állásban természetesen még nagyobb teret talált az érvényesülésre. Ekkor pedagógiát is tanított, amihez nagy buzgalommal fogott. E szakban a hazai pedagógusok közül Emericzyt tartotta mesterének. Mint az internátus vezetője, arra törekedett, hogy a tanulók ott kedves otthon találjanak, ebben neje is segítségére volt. Znió tiszta tót vidéken, a hírhedt tót középpont, Turócszentmárton közelében fekszik, így nem volt kikerülhető, hogy a növendékek közül egyesek magyar hazafias szempontból vétségbe ne essenek. Somogyi hosszú igazgatói működése alatt ezeket a kényes fegyelmi eseteket tapintattal intézte el, mindenkor a növendékek megjavulását tartva szem előtt. Félősen örködött a tanártestülettel együtt az intézet hazafias szellemén. Sok tanító szerzett képesítést az ő igazgatása alatt, akik valamennyien Somogyiban az atyai jóidulató vezetőt becsülik és emlékét tiszteletben tartják. Ha már minden tanártársa pálcát tört egy-egy megtévedt ifjú felett, ő még akkor is tépelődött és megmentésén fáradozott.

Épen olyan jó barátja tanártársainak. Az a fiatal tanár, aki itt kezdte pályáját, benne őszinte atyai barátot, támogatót kapott. És ez szerencséje volt az egész testületnek, amely minden nagyobb kulturális középponttól annyira távol és így magára hagyatva élt.

Megemlítendő, hogy Somogyi több éven át elnöke volt a bars- és túrócsmegyeyi tanítóegyesületnek, melynek üléseire a testület tagjaival eljár.

De Znión is bőven maradt ideje foglalkozni kedvenc tanulmányaival, az angol, francia, német pedagógiával és iskolaüggyel. Összekötéseit külföldi tanügyi körökkel még jobban kiterjesztette. Ebben az időben tesz egy-egy külföldi utazást, elmegy Svájcba, melynek kulturájáért ezután mindig lelkesedett. Ellátogat Németországba, Franciaországba és Angliába is. Ebben az időben jelenik meg *Nagybritannia közoktatásügye* c. munkája. Még 1893-ban kezdődik összekötése az Egyesült Államokkal is. Ebben az évben egy Chikágóban tartott tanügyi kongresszusra hívták mint Magyarország képviselőjét és a tanítóképzési szakosztály tiszteletbeli alelnökéül jelölték ki. Költség hiányában ugyan nem ment el, de azóta megmaradt ez az összekötése, megküldik neki évenként pontosan (tehát több mint 20 éven át) az Egyesült Államok kormánya támogatásával *évkönyvet*, mely az egész művelt világ iskolaügyére kiterjeszkedik s melyhez Magyarországról ő küldött ismertetésekkel. A ped. irodalom terén kifejtett érdemeiért a Magyar Paedagogiai Társaság 1904-ben rendes tagjai sorába választotta.

35 évi tanári és igazgatói szolgálat után 1907-ben nyugdíjba ment s

Kispesten telepedett meg. Ezzel kezdődik hosszú életének utolsó nagyobb szaka, 1907-1927.

4.) Ezt a hosszú időt ép olyan szakadatlan tevékenykedésben töltötte, mint előbbi életét. Mindenekelőtt összes megtakarított pénzével kényelmes házat vásárolt és azután könnyen beilleszkedett a kispesti társadalomba. Kispesten tekintélyes ref. egyházközség van, társadalmi élet, kaszinó, s Budapest közelében lévén, eljárhatott gyűléseinkre, a M. Paedagogia Társaság üléseire és egyéb összejövetelekre. Csöndes tuszkuluma most még inkább indítja irodalmi tevékenységre. Ha nem is sűrűn, de közlik cikkeit a *Néptanítók Lapjában*, *Magyar Paedagogiában*, *Magyar Tanítóképzőben* és más helyen is. Megjelent cikkeit nem gyűjtötte össze és feljegyzést sem találtunk róluk. Kéziratot, és pedig igen gondosat, sokat hagyott hátra.

A legterjedelmesebb köztük A *gyermektanulmány jelene* című, melyben az északamerikai gyermektanulmányt ismerteti 4 részben, elkészült 1908 körül. Ezen pár évig dolgozhatott. Német folyóirat számára készült, és szintén terjedelmes dolgozat a „*Probleme u. Gestaltungen der Volksschule*. Egyéb terjedelmesebb kéziratai: A *nevelésre alkalmazott lélektan. Herbart után H. Dereux-tól*. Fordítás franciából. — A *polgári iskolák reformja*. Ezen a címen felolvasást tartott a Magyar Paedagogiai Társaságban 1908. márc. 21.-én. — A *koedukáció mint erkölcsi és paedagógiai probléma, történeti és erkölcsi megvilágításban*. Ez pályamű volt és dicséretben részesült. Hol volt benyujtva, nem tudom. A *koedukáció* címen a Magyar Tanítóképzőben is jelent meg cikke (1909. szept. hó.)

Megjelent cikkei a többek közt: A *népiskola tagozatai* (M. Tanítóképző 1908.), A *középiszk. reform és a népiskola* (M. Paedagogia 1914.), Az *akarat nevelése* (M. Tanítóképző (1909.) *Néhány észrevétel a „Demokratikus nevelés” c. cikkre*. (M. Paedag. 1919.) és még sok más. Egyik legkésőbbi cikke A *jövő nemzedék nevelése* (M. Paedagogia 1921.). E kérdéssel külön, nyomtatott füzetben is foglalkozik.*

Ebben az értekezésében találjuk az iskolaszervezésre vonatkozó gondolatait összefoglalva. A demokratikus haladás előfeltételének mondja benne, hogy minden ember, gazdag vagy szegény gyermeke egyaránt végezze el a teljes 6 osztályú népiskolát; erre épüljön tovább a szintén 6 osztályú középiskola, és így tovább az egyetem és a szakfőiskolák. Ettől reméli, hogy csak azok fognak a középiskolába jutni, akik oda valók, mert szerinte a 12 éves korban már felismerhető, ki melyik pályára való. Az osztatlan vagy csak kevésbé osztott népiskola mikénti szervezése nagy gondot okoz neki. A polgári iskola kérdését is a mindenkire kötelező, 6 osztályú népiskola gondolatának fentartásával véli megoldhatni. Az egyetemi képzésről is figyelemre méltó gondolatai vannak. A 6 osztályú népiskolára épített iskolaszervezet volt sok cikkének centrális gondolata, ezzel hozta kapcsolatba más, a koedukációra, a nemzeti iskola kiépítésére, a polgári iskolára vonatkozó javaslatait.

Azonban érdekelték Somogyit egyéb gondolatok is. A *Magyar Paedagogiában* (1903.) megjelent egy cikke: *Pestalozzi mint szabadsághős*. Előszere-ttel olvasta Rousseaut is. A háború alatt készült el egy érdekes Rousseauismertetése: *Rousseau a jelen világháború szempontjából*. Előbb életrajzát

* Fischof-nyomda, Kispest, 16 l.

ismerteti, azután bő kivonatot ad *Contrat social*-jából, röviden összefoglalja „*Emile*” tartalmát és részletesen közli Rousseau emlékiratát, melyet Wielkowszki, akkori lengyel miniszter felszólítására készített Lengyelország alkotmányának reformálása céljából, ezen a címen: *Considerations sur le Gouvernement de Pologne et sur la reformation projetée en avril 1772*. Somogyinak ez a kézirat sem jelent meg, pedig igen érdekes, aktuális részletek vannak benne.

A szépirodalom iránt is volt érzéke. Kéziratai között sok fordítás van angol hirneves költőkből, így: *Választási küzdelem*, vigjáték 3 felvonásban, írta Taylor Tamás; Longfellow-tól is több szép hosszabb költemény fordítása („Csak előre”, „Hajóépítés”, „A rabszolga álma”), Thomas Grey-től „Egy falusi temetőben irt elégia”, — Alfred Tennysontól „A májusi királyné”, és még több.

A Tanítóképző Tanárok Országos Egyesülete 1922-ben XV. r. közgyűlésén választja tiszteleti tagjává őt, aki az egyesület alapítása óta folyton tevékeny tagja volt.

A kispesti társadalomban csakhamar népszerű és közbecsültté lett. Az állami népiskolák gondnokságának több éven át elnöke, a református egyház presbitere, a kispesti bank felügyelő bizottsági tagja, a községnek több éven át közgyámja. Ezekben a megtisztelő állásokban is odaadással szolgálta a közügyet, hiven lelkületéhez elsősorban a szegényeknek, ügyefogyottaknak fogva pártját. Elhunytá alkalmával ritka általános részvét nyilvánult meg iránta.

5.) Somogyi Gézának hosszú életet adott az Isten jó egészséggel, derült kedéllyel, így tehát szerény, csendes örömeiben, élvezetekben is volt része. Élete legvégén, az utolsó félévben azonban kemény próbát kellett megállania. Cukorbeteg volt, az egyik lábán seb mutatkozott, minek következtében a lábat, majdnem tőből, amputálni kellett. Ezt az utolsó próbát férfiasan megállotta! Megadással, csöndesen viselte el. Mikor az amputálás után felébredve, észrevette, hogy neje mellette sirdogál, ő vigasztalta jóságos szóval. Mikor volt tanítványai közül többen fölkerestük a szanatóriumban, kedvesen elbeszélgetett és mintha mi sem történt volna, Rousseau-kéziratára terelte a beszédet. Így tartotta magát hőiesen csöndes elhúnytáig.

Az utolsó hónapokban ismét vallási kérdések foglalkoztatják. Már mikor az elmúlt (1926.) nyáron találkoztunk, fölhozta nagyváradi hitoktató korabeli vallásos tépelődéseit. Az elmúlt ősszel pedig levelet irt Józán Miklós budapesti unitárius püspökhelyettesnek, kérdezve véleményét Krisztus csodatetteire vonatkozólag, mire a püspökhelyettes bölcs és kedves levélben röviden válaszolt. És talán legutolsó kézírata egy egyházi beszéd, melynek alapigéje: János ev. XVIII., 37., 38. Megható egyházi beszéd ez, bár nem eredeti, hanem fordítás franciából, Eduard Laboulaye-től, mult századbéli híres írótól. Ez a beszéd ezekkel a sorokkal végződik: „Kövessétek azért őt itt alant; kövessétek őt bajaitok- és bizonytalanságtokban; kövessétek őt hitetlenségtekben is. Ragaszkodjatok az igazsághoz és az megszabadít benneteket. Igen, ha megszabadultok az élettől, ezalatt leereszti fátyolát, és végre — látható, isteni mosolyának teljes fényében — *Krisztus így fog szólni: „Fiam, ismerj meg engemet, én vagyok az igazság.”*

És Somogyi Géza bizonyára immár látja az örök igazságot!

Gömöri Sándor.

IRODALOM.

Széchenyi vallomásai és tanításai. (Széchenyi anthológia.) Összeállították: *Fekete József és Váradi József. Schandl Károly dr. előszavával.* Átnézte: *Imre Sándor dr. A „Studium“ kiadása. 507 l. Ára 14 P.*

1. A boldog béke Budapestjén, a mi nevelő Alma Materünk egyik földszinti tantermében köznapi előadásokat varázsolt át magyar igehirdetéssé a „legnagyobb és leghívebb magyar“ igéinek egyik izzó magyar lelkű, térítő buzgósággal megáldott apostola. Mi fiatalok, 18-24 évesek, fiatal és szomjas magyar lelkünk minden atómjával ittuk az elpusztíthatatlan magyarság örök életét építő, fajtánk arculatának szépségeit és számos hibáit bámuló szemünk előtt feltáró igéket. Beárnyékolta fiatal lelkünket a magyar faj gondja, fajtánk arculata és életkörülményeink töredékes látása. Azóta hordjuk lelkünkben a fajunkért való aggodás terhét s szaporítjuk — ki-ki a maga körében — az aggodók számát.

A boldog béke Budapestjén a budai Pedagógium magyar levegőjében Széchenyi magyar evangéliumának alázatos szolgálatú hívőivé térített bennünket az elhivatott lelkű igehirdető: *Imre Sándor.*

2. A diplománkon, az indexünkön még meg se száradt a tinta, amikor Szerajevóban nagyott dörent a bomba s éleset durrant a pisztoly. Azután a durrogás lett az Úr a földön. Eleje volt s vége . . . — még ma sincs.

Áldozatul esett a magyar.

Mohács, Nagy-Majtény, Világos és Trianon nemzetének hitre, magyar élethitre van szüksége. A krisztusi örök emberi humanum mellett valami magyar rög- és vérizű ige kell: *hungaricum*; speciális magyar evangélium.

És sarjadzni kezd a mag. Két boldog tanítvány a szerzetesi hit erejével és szorgalmával dolgozik éveken át s elhozza nekünk a nagy magyar nemzeti tanító Széchenyi igéit.

Ime: Vedd, olvasd és cselekedj!

3. Milyen keserűen igaz, hogy még a legnagyobb magyar vallomásait, gondolatait és éleltanításait se ismerik nemcsak a magyar népmilliók, hanem a magyar intelligencia se. A középiskolai tankönyvizű kivonatokon túl egypár adat csupán, ami megmarad. Ime a kivonatos tanulás sablonszerű tartalmatlansága! Inkább elzár, mint elvezet Széchenyihez, mert felületességhez, a tudás hamis illuziójához szoktat. Az alapos tudás legnagyobb ellensége nem a tudatlanság, hanem a felületes tudnivélés.

Csak ismertetést ne! Engedjétek Széchenyihez magához, a nagy magyarhoz a magyar milliókat. Hadd beszéljen velük ő maga. Így lesz Széchenyi újból életre galvanizáló eleven erő a magyar élet számára.

Itt van a két pedagógus tanár munkájának centrális értéke. Nem Széchenyiről irtak könyvet, hanem Széchenyi maga közvetlenül szól hozzánk. Ebben van a könyv hatásának titka. A bibliában se az evangelisták irnak Jézusról, hanem Jézus maga szól s az események az *átélés* drámai erejével vésődnek az olvasók lelkébe. Ebben a magyar bibliában is — szándékosan és tervszerűen — háttérbe vonulnak az írók, Széchenyivel társalgunk közvetlenül, az ő lelke magyar vívódását, az ő bölcsessége komoly tanításait halljuk a közvetlenség erejével. S lehet-e nevelőbb értékű társalgás, mint amit a legnagyobb magyar társaságában töltünk el?

A munka szerkesztése, anyagának elrendezése a legnagyobb gondot mutatja. Kovács Mihály festőművésznek a Szépművészeti Múzeumban őrzött rembrandti stílusú Széchenyi-portréja az első lapon külön élmény. (Jó volt rá felhívni a figyelmet.) Lélekbe markoló Széchenyi üdvözlése a boldog késő unokákhoz. Schandl Károly dr. nagyértékű előszava után Fekete József egy negyven lapnyi bevezetésben olyan briliáns képet fest Széchenyi gondolat- és eszmevilágáról, hogy ehhez hasonlót csak Grünwald Béla „Új Magyarország” című munkájában olvastam, de Fekete tanulmánya gazdagabb szempontu. Széchenyi életének adatait Várad József állította össze. Megdöbbsent a cselekvő élet aktivitásának csodás gazdagsága, ami ebből kiárad. Talán legdrámaibb erejű az a közel 100 lap, amelyen a vallomásokban egy nagy lélek minden vívódását szorongó szívvel és a közvetlenség csodálatos érzésével éljük át mi is.

A könyv legnagyobb része: Széchenyi tanításai. Csodás élettapasztalat, életbölcesség árad ezeken a lapokon. A megelégedés, bölcesség; a nemzeti fölemelkedés és boldogulás alapjairól szól Széchenyi közvetlenül.

„Az ember világról” szóló részben beleállítja az embert a földi életbe s felvázolja az ember életértékeit.

„Az ember társas világról” szóló részben az ember és közösség összefüggését tanítja.

De a legszebb tanítások: „A magyarság világról” szóló száz lapon olvashatók. Nem lehet igazán intelligens ember, nem lehet igaz magyar iskola, de különösen nem lehet magyar tanítóképző, amely ezeket az örök magyar tanításokat ne tárgyalja.

Széchenyi „gondolataiból” gyűjt össze a munka a gyakorlati életből, tapasztalatból leszűrt értékeket s a függelékben két levelet mutat be.

A szerzők nagy és értékes munkát végeztek. A hozzáférhetetlen, drága és súlyos kötetekből és halott múzeális anyagból életre keltették, a nagy közönség s a magyar iskola számára eleven élettényezővé támasztották Széchenyit. Nagy értékeket bányásztak s amit gazdag gyümölcsű munkájukból közreadtak: *magyar biblia*. Kimondom: büszke lehet a magyar tanítóképzés, hogy ezt a munkát adta a magyar irodalomnak.

Mácsay Károly.

*

Sarudy Ottó: Poétika. A tanító- és tanítónőképző-intézetek III. osztálya számára. Budapest, 1927. Az Athenaeum kiadása.

Az új tanterv alapján készült poétika módszerével és szellemével haladást képvisel az eddigi poétikákkal szemben. Az elméleti részt a széptan alapelemeinek tárgyalásával kezdi. Az esztétikai alapelemek megismertetésére nagyobb gondot fordít, mint az eddigi tanítónőképző-intézeti poétikák. Tömör fejezetei bevezetik a tanulót a művészi alkotás lélektanába s magasabb nézőpontokat adnak a tanulónak a költői alkotások megítélésében.

Egészen újszerű a verstan felfogása és tárgyalási módja. Kiemeli a vers és a zene közötti kapcsolatot s hangjegyekkel jelöli a szótagok egymáshoz mért idejét. Szerző egész könyvében értékesíti a zene mély, lélekreható erejét s a szemelvények szövege mellett dallamukra bukkanunk.

A műfajok elméletének tárgyalásában fokozottan alkalmazza az induktív módszert. Szakít az eddig szokásos eljárással, s nem sablonos mondatba

tömörített meghatározásból indul ki, — ezt nem is tartja fontosnak — hanem példák elemzésével rögzíti meg a műfaj jellemző sajátságait.

A szemelvények kiválasztásában fokozott figyelemben részesíti a népköltészet termékeit. Fontos a tanítói hivatás szempontjából, hogy a leendő tanítógeneráció mentől jobban megismerje és megszeresse a magyar népi költészetet.

A szerző sohasem téveszti szeme elől, hogy a tanítóképző főcélja a tanítói hivatásra való előkészítés. Ahol alkalom kínálkozik rá, mindenütt kiaknázza az elméletnek a népiskolai tanítással való kapcsolatát. A népiskolát közelebről érdeklő műfajokat részletesebben dolgozza ki, a dal és mese pedagógiai jelentőségének külön §-t szán s valamennyi műfajnál kiterjeszkedik annak népiskolai tanítására. Nemcsak felsorolja a népiskolában tanítandó költeményeket és olvasmányokat, hanem közli és részletesen magyarázza. Így a leendő tanító már most megismeri a népiskolai tantervet s beleél magát hivatásába.

A szemelvényekhez fűzött magyarázatok megkönnyítik tanár és tanuló munkáját egyaránt.

A könyv végén az I.-III. évfolyam olvasmányainak írók és korok szerint való gondos csoportosítása szerencsés előkészítője a következő évfolyamok irodalomtörténet-tanításának.

Ebben a részben is közöl fogalmazási feladatokat s ezzel is megkönnyíti a szaktanár munkáját s fölhívja figyelmét a fokozatosság figyelembevételére a fogalmazás tanításában.

Minden szaktanár örömmel üdvözli ezt a hézagpótló könyvet. Hathatós segítője lesz az új tantervben oly szűkreszabott óraszám következtében túlszufolt anyag elvégzésében s előmozdítja a magyar irodalomnak, ennek a nemzetfenntartó és nemzetnevelő szempontból olyan fontos tárgyának tanítását.

Kádár Ilona.

HIREK.

Szolgálatban való visszatartás. A közokt. miniszter *Dúzs Mária* c. főigazgatót, a bpesti II. ker. áll. tanítónőképző igazgatóját a magyar nőnevelés terén szerzett érdemei elismerésekép az 1927/28. isk. év tartamára a tényleges szolgálatban visszatartotta.

Igazgatói megbízás. A közokt. miniszter a csurgói áll. tanítóképző igazgatói teendőinek ellátásával *Dobossy Elek* ottani tanárt bizta meg.

Áthelyezések. A közokt. miniszter *Brunovszky Rezső* c. főigazgatót igazgatói minőségében Csurgóról Bajára helyezte át. A tanári státusban áthelyezte a következőket: dr. *Nagy Józsefet* Sárospatakról a péceli polg. iskolához, *Csiky Istvánt* Nyíregyházáról Pápára, dr. *Radnai Oszkárt* a bpesti áll. leánygimnáziumtól a VII. ker. tanítónőképzőhöz, *Pécs Gyulát* Sárospatakról Kőszegre, *Tanács Imrét* Kfélégyházáról Kőszegre, *Takács Bélát* Kőszegről Kfélégyházára, *Rozsonday Zoltánt* a békéscsabai polg. iskolától Kfélégyházára, *Mácsay Károlyt* Kfélégyházáról Nyíregyházára, *Kruspér Istvánt* székesfővárosi szakfelügyelői beosztásából Sárospatakra, *Riesz Jankát* Győről a bpesti VII. ker. tanítónőképzőhöz és *Bodor Dénest* Jászberényből Sárospatakra.

Megbízás. A közokt. miniszter *Kócsi Erzsébet* és *Zeitler Etelka* tképzői tanárokat a bpesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézetnél és *Jámbory Gabriella* tképzői tanárt a hódmezővásárhelyi áll. óvónőképző-intézetnél tanári teendők ellátásával bízta meg.

Tanfolyamok népművelő oktatók számára. Az iskolán kívüli népművelés előadójának kiképzésére Pestvármegye aug. 16.-tól szept. 4.-ig Kalocsán tanítónők, szept. 5.-től 25.-éig Nagykőrösön tanítók számára tanfolyamokat rendezett. E tanfolyamokon kartársaink közül mint előadók közreműködtek: *Geőcze Sarolta*, *Németh Sándor*, dr. *Radák Olga*, *Váradi József*, *Jaloveczky Péter*, *Kiss József*.

Tanítói tanfolyam Győrött. A közokt. miniszter engedélyével, Győr—Moson—Pozsony vármegyék anyagi hozzájárulásával szept. 1—7.-ike közt tanítói tanfolyam volt Győrött. A résztvevők száma több százra rugott. Célja az új népiskolai tanterv ismertetése s a benne nyilvánuló modern elvek megvalósításának gyakorlati bemutatása volt. Státusunk köréből az előadók közt volt *Quint József* tképzői igazgató és *Drozdy Gyula* gyakorló isk. tanító. Előbbi az új tantervet ismertette, utóbbi pedig magyarázatokkal kísért tanításokat mutatott be.

Kartársaink Gleichenbergben. A hála meleg érzelmét váltotta ki a tanítóképzői tanárság soraiban az a gyógykezeltetési akció, melyet ügyosztályunk vezetője, *Dulovits Árpád* min. tanácsos a Polgári Isk. Tanáregyesülettel karöltve szervezett. A gleichenbergi világhírű gyógyfürdőben a fürdőidény egész tartamára kibérelte dr. Szabóky Lajos orvos villájának egy részét, hogy ily módon a nehéz anyagi viszonyok közt élő tanárságnak lehetővé tegye a gyógykezeltetést. Az akciót az ügyosztálya körébe tartozó összes tanárokra kiterjesztette. Májustól októberig három hetes turnusokban voltak beosztva és 80 pengőért teljes ellátásban részesültek a jelentkezők. A beosztást *Siklaki István*, áll. polg. isk. tanár, a Polgári Isk. Tanáregyesületi Közlöny szerkesztője végezte, ki páratlan előzékenységgel minden kartársunkat, aki idején jelentkezett (a lehetőséghez képest a később jelentkezőket is) bekapcsolta az akció jótéteményébe. Gleichenbergben kerestek üdülést és gyógyulást a tképzői tanárság köréből: *Lechnitzkyné Jancsó Gabriella*, *Révész Györgyi*, *Braun Angela*, *Damaszlovcsky Mihályné*, *Szelényi Dezső*, *Vitál Margit*, *Chobodiczky Alajos*, felesége és fia, s *Molnár Oszkár*. Midőn e helyen is köszönetet mondunk *Dulovits Árpád* min. tanácsos úrnak, kérjük, tartsa fenn az akciót a következő évre is, sőt, ha lehet, terjessze ki egyéb fürdőhelyekre is. Rendkívül nemes, humanus gondolkodása megtalálta a szervezetében és idegeiben megrongált tanárság talpraállításának módját.

Személyi hírek. A kiskunfélegyházi-kiskunmajsai esperességi kerület r. kath. tanítóegyesületének jún. 22.-én Kiskunfélegyházán tartott közgyűlésén *Mácsay Károly* tképzői tanár értékes előadásban a tanító munkáját ismertette. — A kalocsavidéki rk. tanítóegyesület jún. 27.-én Kalocsán tartott közgyűlésén *Oswald József* kalocsai rk. tanítóképző-int. igazgatót elnökévé, *Varga Lajos* tképzői tanárt alelnökévé választotta. — A magyar orvosok és természetvizsgálók 39. vándorgyűlésének társadalomtudományi szakosztályán, aug. 30.-án *Geőcze Sarolta* tanítónőképző-int. nyug. igazgató előadást tartott. — *Somorjai László*, a debreceni ref. tanítóképző-int. tanára *Módszeres testnevelési vezérkönyv* címen tanítók és levanteoktatók számára értékes könyvet írt. — A Keresztény Gazdasági és Szociális Párt XV. választókerületi nagyválasztmánya *Keszler Károly* tanítóképző-int. nyug. tanárt a választókerület ügyvezető elnökévé választotta.

Tanulmányi utazások. A Magyar Neveléstudományi Társulat az 1927/28. isk. éyben két tanulmányutat rendez, és pedig a húsvéti szünet alatt Konstantinápolyba és Athénbe, a nyári szünetében Németországon át Norvégiába. Az utazási költségek összegyűjtését havi 20 pengős befizetésekkel akarja megkönnyíteni a Társulat. Mindennemű felvilágosítással szívesen szolgál dr. *Gockler Lajos* elnök (X. Család-u. 48.).

A gazdasági szaktanítóképzés új rendje. A több mint tíz év óta szünetelő gazdasági szaktanítóképzés a folyó isk. évtől kezdve a debreceni gazdasági akadémián történik. A kiképzés egy évig tart. A hallgatók, egy tárgy kivételével, az akadémia I. évfolyamán előadott összes tárgyakból kollokválni tartoznak. Kötelesek havonként két félnapon át az akadémia szék-helyén levő önálló gazd. népiskola, a tanév befejeztével pedig egy hónapig bármely önálló gazd. népiskola tanításában és ügykezelésében résztvenni. A jelöltek az akadémiának csak rendkívüli hallgatói lehetnek és számuk a jelen isk. évben mindössze öt. — A gazdasági szaktanítóképzés ez új rendje bizonyára csak átmeneti és ideiglenes. Tárgyi részében fogyatékos, befejezetlen, didaktikai részében nem elég rendszeres és alapos. A gazd. szaktanítóképzésnek föltétlenül főiskolai intézményben kell történnie. Ha erre a célra valamelyik gazdasági akadémiát jelölik ki, annak céljában és tanulmányi berendezésében az új feladatnak megfelelően át kell alakulnia.

Halálozás. *Báter János*, pécsi püspöki tanítóképző-int. tanár életének 56., tanári működésének 27. évében szept. 25.-én hosszú szenvedés után elhunyt. Temetése nagy részvét mellett 27.-én történt. Növendékeinek jóságos atyja volt, lelkes odaadással s kiváló eredménnyel tanított és mindenben példás életével kiváló nevelő hatással volt az ifjúságra.

Nyugtázás. *Tagsági díjat fizettek az 1924/25. évre:* Tscheik E. (5'44).
Az 1925/26. évre: Tscheik E. (5'44).

Az 1926/27. évre: Tscheik E. (8), Bury A. (8), dr. Cseli A. (8), Rados Gy. (8), dr. Richtmann M. (8), dr. Sós E. (8), Stroke H. (8), Balázs D. (8), Schwartz K. (8), Straub F. (8), Vadász Z. (8).

1927/28. évre: Venczell E. (8).

Előfizetés a folyóirat 1926/27. évfolyamára: Kecskeméti róm. kath. tanítónőképző 8 P.

Befizetések a házalpra. 1926/27. évi díjak: Budapest II. áll. ttnőkp. 11 tanuló díja (22), Hódmezővásárhely áll. óvónőkp. tanulói díjak: 124 P.

1927/28. évi díjak: Sárospatak áll. tkp. 338'85 P; Budapest VII. áll. tnőkp. 470 P; Sopron ág. h. ev. tkp. 230 P; Győr áll. tnőkp. 280 P; Budapest I. áll. tkp. 352 P; Budapest II. áll. tnőkp. 456 P; Kőszeg áll. tkp. 150 P; Jászberényi áll. tkp. 202 P; Budapest áll. óvónőkp. 202 P.

Budapest, 1927 okt. 1.

Pócza J. pénztáros.

Gerencsér István síremlékére adakoztak: Feketéné Windisch Paula 10 P, Filep Miklós Szamosszeg gyűjtőivén 12 P, Trenkusz Ilona Zebe-gény 2 P, Kolumbán Piroška 2 P, Karalewski Irén 2 P, Bodnár Róza Kisuj-szállás gyűjtőivén 15 P, Milotay István szerkesztő Bpest 20 P, Gerencsér József Sopron gyűjtőivén 9 P, Barabásné Ribiczey Erzsébet Hódmezővásár-hely 5 P, Nagy Mária és Márta 5 P, Takaró Gézané 5 P, Gregorits Margit 1 P. A gyűjtés eredménye okt. 15.-én 352'84 P, mely a m. kir. postatakarék-pénztár 4825840 sz. betétkönyvén van elhelyezve.

TARTALOM. Tervek, kérések. 161. l. **Pedagógia.** *Dr. Kenyeres Elemér:* Az olvasás tanítása és az abcéskönyvek. 162. l. **Tanítóképzői pedagógia.** *Ehrlich Antal:* A német nyelv tanításáról és tankönyveiről. 171. l. — *Mihalik József:* A fizikai gyakorlatokról. 176. l. — **Akik elmentek.** *Gömöri Sándor:* Somogyi Géza. 183. l. — **Irodalom.** *Fekete József—Váradi József:* Széchenyi vallomásai és tanításai. *Ism. Mácsay Károly.* 188. l. — *Sarudy Ottó:* Poétika. *Ism. Kádár Ilona.* 189. l. — **Hírek.** 190. l. **Nyugtázás.** Adakozás a Gerencsér-síremlékre.

